

ÚJ ANYANYELVI
PÁLYÁZATOK

Édes Anyanyelvünk

2010. DECEMBER

XXXII. ÉVF. 5. SZÁM

**Kétszáz éve született
Erkel Ferenc**

**Györgyi Giergl Alajos:
Erkel Ferenc
(1850-es évek)**

A TARTALOMBÓL:

**Grétsy László:
Végső búcsú Bánffy Györgytől**

**Dr. Schmitt Pál:
Nagyon sok leleményességre
van szükség...**

**Dr. Réthelyi Miklós:
A nyelvre vigyáznunk kell!**

**Büky László:
„Napsugarak zúgása”**

**Horváth Péter:
Ballag már a médiák...**

**Kemény Gábor:
„Leamortizáltuk őket”**

**Dr. Szitás Benedek:
A Polgári Törvénykönyv
tervezetének
magyar(talan)sága**

**És: nyelvi pályázatok,
játékok, új szavak**

É
A

anyanyelvapolo.hu

Az Anyanyelvapólok Szövetsége az interneten

Ma már minden civil szervezet számára fontos az internetes megjelenés. És nem csupán az, hogy legyen egy weboldal, ahol információt oszthatunk meg az érdeklődőkkel, hanem egyre inkább a kapcsolatteremtés, a közösségépítés szerepét töltheti be a szervezet és a tagok között. Az Anyanyelvapólok Szövetsége (ASZ) esetében az anyanyelvapolo.hu oldalai jelentik ezt.

Szövetségünk egyik legfőbb feladatának azt tartom, hogy megteremtjük azokat a fórumokat, amelyek a magyar nyelv ügyével foglalkoznak, és ezeken keresztül segítsük az embereket a nyelv helyes használatában. De nagyon fontos az is, hogy meghallgassuk őket, hiszen a nyelvhasználók azok, akik a nyelvet alakítják, így több kérdésben is szükségünk lehet a véleményükre.

Az ASZ hivatalos honlapján (www.anyanyelvapolo.hu) az alapvető információkon kívül hozzászólási lehetőséget biztosítunk mindenkinek, aki érdeklődik a magyar nyelv, a nyelvművelés iránt. A szervezeti hírek mellett egy tematikus fórumot is indítunk, amelynek segítségével különböző nyelvhelyességi és nyelvhasználati kérdéseket vehetünk szemügyre egy-egy vitaindító írás kapcsán.

A főoldal összeköttetést biztosít a többi aloldallal, így megtekinthetjük az Ifjúsági Tagozat beszámolóit, a közelgő eseményeket, az anyanyelvi műsorok időpontjait és a legújabb fórumhozzászólásokat is. Az oldalakat egyre több közösségi szolgáltatással próbáljuk felruházni, abban reménykedve, hogy egyre többen használják majd és látogatnak el hozzánk. Biztatunk tehát mindenkit, hogy figyelje oldalunkat, és tegye közzé véleményét bármely témában!

Terjéki Tamás

TARTALOM

Terjéki Tamás: anyanyelvapolo.hu	2
Grétsy László: Végső búcsú Bánffy Györgytől . . .	3
Büky László: „Napsugarak zúgása”	4
Balázs Géza: Nyelvi fölfedezések	5
Horváth Péter: Ballag már a médiák...	6
Kemény Gábor: Új szavakat tanulok. „Leamortizáltuk őket”	7
K. G.: Magyar „lelet” külföldről.	7
Dr. Sztítás Benedek: A Polgári Törvénykönyv tervezetének magyar(talan)sága.	8
Dr. Schmitt Pál: Nagyon sok leleményességre van szükség...	9
Dr. Réthelyi Miklós: A nyelvre vigyáznunk kell! . . .	9
2010 Kazinczy- és Péchy Blanka-díjasai	10
Málnási Ferenc: „Kép és ritmus együttes hatalma”	11
Elekfi László: Rendezzük birtokviszonyainkat! 2. 12	12
Móricz Kálmán: Megyen már a hajnalcsillag lefelé...	12
Vasné Tóth Kornélia: www.manyszi.hu	13
Kemény Gábor: Kovalovszky Miklós centenáriumára	14
Rónaky Edit emlékére	14
A Nemzeti Erőforrás Minisztérium és az Anyanyelvapólok Szövetsége pályázata . . .	15
Pályázat családi rigmusok gyűjtésére	16
Péntek János: A Nyelvörzés Díjának 10 éve; Murádin László köszöntése	16
Hírek – tudósítások	17
Pontozó	18
Keresztrejtvény	19
Új szavak, kifejezések (62.)	19
Nyelvész-leletek, nyelv-észleletek	20

ÉDES ANYANYELVÜNK • AZ ANYANYELVAPÓLOK SZÖVETSÉGÉNEK FOLYÓIRATA

Megjelenik évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, októberben és decemberben – a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a támogatásával.

Kiadja: az Anyanyelvapólok Szövetsége

Felölős szerkesztő és kiadó:
Grétsy László

A szerkesztőség tagjai:

Balázs Géza, Kemény Gábor, Maróti István

A szerkesztőség címe:

1053 Budapest, Károlyi M. u. 16.

Postacím: 1364 Budapest, Pf. 107.

Honlap: www.anyanyelvapolo.hu

(vagy: www.anyanyelvapolo.hu)

Villámposta: ea@anyanyelvapolo.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt.

Hírlap Üzletága (Bp. VIII., Orczy tér 1.).

Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőnél.

E-mail: hirlapelofizetes@posta.hu,

fax: 303-3440

Információ, reklamáció: 06 80 444-444

További terjesztők: Magyar Lapterjesztő Rt.

és Könyvtárellátó Kht.

Ára: 200 Ft.

Az Anyanyelvapólok Szövetségének tagjai

a lapot a tagdíj fejében illetménylapként kapják.

Tagdíj: 1500 Ft/év, tanulóknak, nyugdíjasok-

nak: 1000 Ft/év.

Belépési nyilatkozat kérhető:

Anyanyelvapólok Szövetsége,

1053 Budapest, Károlyi M. u. 16.

Tel.: 317-3062, 317-3611/208

Az Édes Anyanyelvünk szerkesztőbizottsága:

Balázs Géza, Bencédy József,

Deme László (a szerkesztőbizottság elnöke),

Grétsy László, Kemény Gábor, Maróti István

Műszaki szerkesztő: Kovács Gyula

Lapunk kiadását

a Nemzeti Erőforrás

Minisztérium,

valamint

a Nemzeti Kulturális Alap

segíti.

ISSN 0139-0457 (nyomtatott)

ISSN 1588-0311 (online)

Nyomdai előkészítés: OPTICULT Bt.

Telefon: 330-7186, 06 20 473-4084

Nyomás: mondAT Kft.

Végső búcsú Bánffy Györgytől

Legutóbbi lapszámunkban csak jelezni tudtuk olvasóinknak a megrendítő hírt szövetségünk két évtizeden át elnökének, Bánffy Györgynek elvesztéséről, a végső búcsúval mindaddig még adósak voltunk. Most, bármily kegyetlen, elkeserítő feladat is ez, mégis meg kell vele birkóznunk.

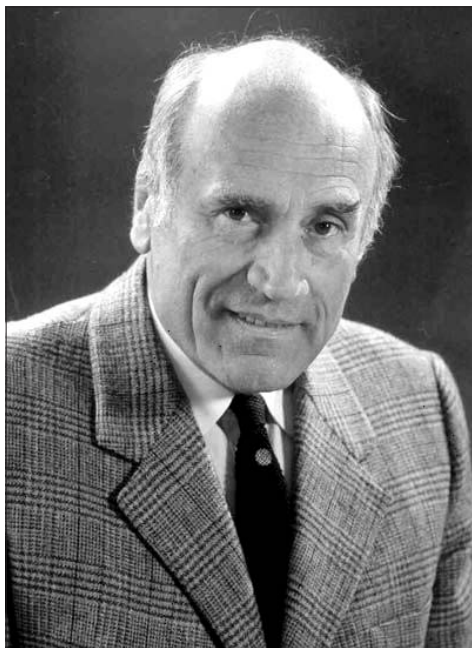
Azért olyan embertelenül nehéz Bánffy Györgyről mint halotról szólni, mert ő, még idős korában is tele energiával, maga volt az élet. Még a halála is ezt az életigenlését bizonyítja, hiszen nem valamilyen gyilkos kór támadta és ölte meg, hanem szeptember eleji korfui nyaralásán, egy egészséges, frissítő séta közben esett össze, s hagyta itt szeretteit, barátait, tisztelőit, immár mindörökre. Ha a halál lehet egyáltalán szép, akkor az övé, legalábbis az ő számára, csakugyan szép lehetett.

A lapok – mindenfajta irányultságtól, ide vagy oda kötődéstől függetlenül – rangos tollforgatók terjedelmes írásaival méltatták az elhunyt jeles művészt. Felsorolták munkahelyeit (Nemzeti Színház, Állami Bábszínház, Fővárosi Operettszínház, József Attila Színház, Evangélium Színház). Írtak színészi pályájáról, színházi szerepeiről, megemlítve, hogy bár volt Faust, Othello, Lear király, III. Richard, gyakran szerepelt könnyed zenés vígjátékokban, sőt bohózatokban is, azokban is rendre sikert aratva. Megemlégték, hogy több mint ötven filmben játszott; olyanokban, mint pl. a Mephisto, a Redl ezredes, Az ötödik pecsét vagy a Magasiskola. Szóltak rangos kitüntetéseiről, amelyek közül a Kossuth-díj s a Magyar Örökség-díj sem hiányzott. Többen még politikai tevékenységére is utaltak, pl. arra, hogy az MDF színeiben országgyűlési képviselő is volt.

Szinte mindegyik méltatója említést tett Bánffy György gyönyörű zengésű, izes, basszbariton hangjáról, szép, jellegzetes magyar beszédéről, s arról, hogy a szép beszédet oktatta is a Zeneakadémia beszédtanáraként. Ebbéli tevékenységét, legalábbis annak egy szeletét magam is jól ismerem, hiszen versmondó versenyek zsűrijében nemegyszer volt alkalmam hallani a mondanivaló megfogalmazására, a hangsúlyra, hanglejtésre, kiejtésre s nem utolsósorban a beszédtempóra vonatkozó bölcs tanácsait, amelyeket mindig remekül szemléltetett is.

Lehet, hogy csupán azért, mert már eleve elfogult vagyok legfőbb nemzetösszetartó erőnk, a

magyar nyelv iránt, de én személyes ismeretségünk bő két évtizede alatt mindvégig azt éreztem, hogy Bánffy György elsősorban nem is színész – holott az volt, mégpedig elsőrangú! –, hanem nyelvünk szolgálója. Minden cselekedetével anyanyelvünket népszerűsítette, dicsőítette; nem tudományos fejtegetésekkel, hanem a maga művészi eszközeivel s remek összeállítású önálló estjeivel, amelyek már címükkel is a magyar nyelv szépségeit, értékeit hirdették. Tőle tudom, hogy mind az „Ekes-érdes anyanyelvünk”, mind az „Anyád nyelvét bízták rád a századok” című előadás több

százas szériát élt meg. Pusztán ezek a Bánffy-estek fiatalok és idősek ezreit-tízezreit nyerték meg a magyar nyelv ügyének. Nem véletlen, hogy amikor korábbi kezdemények nyomán 1989 tavaszán megalkult az Anyanyelvápolók Szövetsége, annak elnökéül a szervezők – Lőrincze Lajos, Deme László s még jó néhányan, a jelen sorok írójával együtt – teljes egyetértésben őt érezték a lehető legalkalmasabbnak. Nem egy nyelvészt, hanem őt, anyanyelvünk szolgálóját, egyúttal nagykövetét. S ugyancsak nem véletlen, hogy Bánffy ezt a nem csekély feladatot hivatástudatból örömmel el is vállalta, s két évtizeden át kitűnően el is látta.

Két éve, 2008 decemberében, a szövetség IX. tisztújító közgyűlése Bánffy Györgyöt – saját javaslatára, arra hivatkozva, hogy már 80. életévét is betöltötte – felmentette elnöki tisztségéből, s tiszteletbeli elnökké választotta, helyébe pedig az elnöki székbe engem javasolt.

Kedves Gyuri! Lehet, hogy te már akkor előre láttad a jövőt, s azért döntöttél így, én mégis azt mondom, nem kellett volna úgy sietned! Addig, ameddig elnökünk voltál, mindig csodálattal, áhíttattal hallgattuk az elnökségi üléseket megnyitó, lelkesítő mondataidat, amelyek betöltötték a termet, s a szívünkben még sokáig visszhangoztak. Most pedig, hogy már végleg, testi mivoltodban is itthagytál bennünket, még jobban hiányoznak ezek a buzdító, erőt adó szavak. Nem tehetünk mást, mint hogy magunkba fojtjuk könnyeinket, s tudomásul vesszük, hogy így rendeltetett. De azért, utoljára, még egyszer megkérdezem: nem lehetne ezt az egészet – a korfui sétát is beleértve – egyszerűen visszacsinálni? Ez a tétova nekrológ már visszavonhatatlanul a végső búcsú?

Grétsy László

„Napsugarak zúgása”

BÜKY LÁSZLÓ

Ady Endre úgynevezett istenes verseinek egyike így kezdődik: „Napsugarak zúgása, amit hallok, / Számban nevednek jó ize van, / Szent mennydörgést néz a két szemem, / Istenem, istenem, istenem, / Zavart lelkem tegnap minden bevallott: / Te voltál mindig mindenben minden [...]” (Köszönöm, köszönöm, köszönöm).

A vers voltaképpen a XX. század eleji költő imádságának tartható, s az első három kijelentése bizonyos mértékig meglepő az olvasót. A napsugarak zúgását ugyanis nem szoktuk hallani, a neveket nem lehet megzézélni, és a mennydörgést sem tudjuk megzézélni.

A *napsugár* szó persze régóta szerepel számos olyan megfogalmazású kifejezésben, amelyikben mint élő személy viselkedik. Talán néhány példa is bizonyítja ezt. Petőfi Sándor *nyájas*-nak mondja egy helyen: „Alig vidultam a boldogság / *Nyájas* napsugarán, / Ismét felhő takarta el” (Ismét könny!). Egy másik művében az életnek, a világnak (jelképes) alakítója: „A szőlő a napsugaraktól érke; / Mig édes lett, hány *napsugár* / *Lehelte* rája élte melegét, / Hány százezer, hány miljom napsugár?... / A földet is sugárok érlelik, de / Ezek nem a nap sugárai, hanem / Az embereknek lelkei. / Minden nagy lélek egy ilyen sugár [...]” (Az apostol). Hasonlóképpen emberi viselkedést mutat Mikszáth Kálmán egyik regényében: „Akli [Miklós] édesdeden nevetett, a *napsugár* is *nevetett*, a füvek is”. Persze többször találkozhatni a köznyelvi megoldásokhoz jobban hasonlító megfogalmazásokkal is a szépirodalomban. Arany János írja Toldi Miklós Rigó nevű lováról, hogy „*Elsikamlott* szőrén a fényes *napsugár*” (Toldi). Petőfi a Robin Hood-fordításában „Egy kis ut [...] kilátást engede az erdőségbe, hol az *előmlő napsugarak* a távolság jelölék”.

Juhász Gyula egyik versében viszont meglepő elentét jelenik meg a *napsugár* és az *éjszaka* összekapcsolása révén: „[...] És homlokán sötétlő bársonyszalag, / Mint napsugárban egy kis éjszaka” (Ibolyka).

Hasonlóképpen a *zúgás* is többnyire megszokott helyzetű kijelentésekben található. Petőfitől véve szépirodalmi példát: „Szerelmem zúgó *tenger*, / De most *zúgása* nem ver / Órjási hánykodás közt földet és eget [...]” (Szerelmem zúgó tenger). Mikszáth egyik mondata akár köznyelvi is lehetne: „*Erdők zúgása* zokogó legyen, folyamok áradjanak meg könnyeinktől” (Arany János meghalt). S Juhász Gyula is közel van a köznyelvi megoldáshoz itt: „Mint a kagylóban távoli és tompa / *Zúgással sir a tenger*, az örök, / A lelkemben is halkán haldokolva / Fölbúgnak messzi, régi örömök” (Epitáfium). Vagy még régebbi példát véve Zrínyi Miklóstól, akinek csupán helyesírása üt el a mostanitól: „Mint mikor

az *fölszél* Késmárkbul kiszakad, / Ama sűrű fenyős erdő közben akad, / *Támaszt zúgást* nagyot, nem reked s nem lankad, / Hajol előtte lágy, és kemény ág szakad: // Illyen nagy zöndülés esék ő közikbe [...]” – olvasható a szigetvári vitéz leventék eskütétele kapcsán.

Mintegy másfél évszázada írta Baudelaire a *Kapcsolatok* (Correspondances) című szonettjét, amelyben úgy érzi, hogy „egymásba csendül a szín és a hang s az illat” (Szabó Lőrinc fordításában). És valóban: ilyesmi a köznyelvben is megtalálható. Nem kell írónak, költőnek lennünk, hiszen nap mint nap hallunk „éles” vagy „színtelen hangot”, és sokszor „beszélgetünk jóízűen”, esetleg valahol „nehéz szagot” érzünk, vagy éppenséggel „rikító színt” látunk... Ezek, s lehetne még folytatni a köznyelvi példákat, mind úgynevezett szinesztéziák. (A szakszó ’együttérzés’-t jelent.) Ady Endre verskezdeté ilyen kifejezésekkel indul. A *napsugarak zúgása* tehát szinesztézia, amely arra a némileg zavart lelkiállapotra utal, amelyről a versben vall. Se zavar váltja ki a szokatlan kijelentéseket, amelyek – ha belegondolunk – mégsem rendkívüliek. Három érzéket: a látást, a hallást és az ízeletést keveri Ady ezekkel a szóképekkel. Ez az eljárás némileg hasonló ahhoz, mint amikor a festő, a grafikus egymásra rajzolja a képeket, gondoljunk Vajda Lajos *Két fej* akttal című vagy Francis Picabia *Héra* című műveire. Ilyesféle képeket már az ősember is készített, a híres franciaországi Lascaux barlangjában például a kisebb szarvasok, vadlovak ábrájára négy, fekete vonallal megrajzolt bika hatalmas, négy-öt méteres alakja illeszkedik rá. Ha a kevés hely miatt festették is volna egymásra ezeket 16–17 000 éve az ősember, bizonyos, hogy képesek voltak a kétféle látványt külön-külön észlelni, mint ahogyan ma is képesek vagyunk erre.

A mai, hétköznapi beszédben kifejezett érzékelési váltások különösségét – *éles fény, sötét hang, meleg és hideg színek* stb. – alig vesszük észre, ezek szokásosak a nyelvhasználatban, illetőleg gondolkodásunkban. Az érzeteknek azonban valóságos kultusza alakult ki a XIX. század végén. Az irodalmi impresszionizmust az érzetek művészetének is szokták nevezni. Az érzetek nyelvi ábrázolásának egyik eszköze éppen a szinesztézia, amely a híres Nyugat folyóirat írói és költői első nemzedékének műveiben jellemző és viszonylag gyakori: *édes fény* (Ambrus Zoltán), *fehér illat* (Czóbel Minka), *a gyöngyvirág fehér kacagása* (Tóth Árpád), *a szpongya hideg, vizes illata* (Kosztolányi Dezső). Ezek a kifejezések a maguk helyén, éppúgy, mint az Ady Endre-i megfogalmazás (nem függetlenül a versszövegrész témájától) csaknem száz év múltán is hatást keltenek az olvasóban.

Nyelvi fölfedezések

BALÁZS GÉZA

Tanév elején megkérdezem hallgatóimat, hogy milyen magyar nyelvi megfigyeléseik, esetleg fölfedezéseik vannak. Először nem nagyon értik a kérdést, de amikor azt mondom, hogy egy hétig jegyezzenek föl minden nyelvi különlegességet környezetükben (családjukban, egyetemista, kollégista társaiktól, egy idegen városban, barátjuktól-barátnőjüktől), akkor már mosolyognak, értik, miről van szó. A 2010 szeptemberében készült beszámolókból született ez az írás.

Élő nyelvjárások

„Apukám Sopronban, otthon minden tájszólástól mentesen beszél. Nagymamám Gyalókán, egy 80 fős faluban lakik. Amikor nagymamámnál van, apukám rögtön tájszólásban beszél: *émenetek, gyünnek, oszt, köllött*. Hihetetlen, hogy öntudatlanul milyen gyorsan átvált a nyelvjárásra és vissza.” Ugyancsak nyugat-magyarországi megfigyelés: „A papám néha *í*-nek ejti az *é*-t: *níz*.” Körmenden hallani az ugye szót így: *ügye*. A hiszem helyett azt mondják: *isze*. Többen fölfigyeltek arra, hogy a szó közepén kettőzik a *k*-t, az *l*-et, a *t*-t: *bakkancs, szallag, hűttő* (bakancs, szalag, hűtő). Illetve a névelőhasználat jellemzői: „nálunk a zacskót sokan *acsónak* nevezik”. Mások arra hívták fel a figyelmet, hogy az *az* névelő *z*-je sokszor átcsúszik a következő szó elejére: „*A zintemetten keresgéltem*”. Felfigyeltek a nyelvjárási beszédben kieső szótagokra: vásárolni helyett *vásámi*, szórakozik helyett *szórakszik*... (Bár ez utóbbi már nem csupán nyelvjárási közegekben terjed.)

A ragozásban ezny furcsállják: *tányérat* (tányért helyett). A Nyíregyháza környéki szlovákok elnevezése *tünpák* (sokaknak ez önmagában érdekes), de ezt egyesek többes számnak vélik, és azt mondják helyette: *tünpa* (az is lehet, hogy csak nyelvjárási ték).

A nyelvjárási szavak világa nagyon sokaknak feltűnt: „amit Zalában *vájlingnak* nevezünk, azt Vas megyében *melencének*. A villanyoszlopot a győriek *sűr-gönpóznaként*, a soproniak a kosarat *zsomborként* emlegetik.” Az egyik hallgató a villanyoszlopra a *biszerefa* kifejezést ismerte, egyik (szerintem a beszédmódkülönbségekre alkotott „népi”) példamondata: „Az éjjeli bátor felkergette a lesmestert a biszerefára” – azaz: A kutya felkergette a macskát a villanyoszlopra.

Hangrendi jelenségekre is felfigyeltek: „Alföldi diáktársaim az ízéket helyett azt mondják: *izékat*”. De ilyesmit is hallottak (nyelvészetileg se nagyon tudjuk hova tenni): *szeretnákék* (szeretnék).

Szombathelyen a friss kollégistáknak feltűnik, hogy a városban azt mondják: „*tedd be az ajtót*”, ahelyett, hogy: *csukd vagy zárd be az ajtót*. De ha már a *csuk*-nál vagyunk, akkor ezt is följegyezték: *csukd le* a tétvét.

Más tájról való (talán egyedi?) példa: „*kiszórja* a folyadékot”.

Bizonyos szavak igen erősen kötődnek egyes tájakhoz. Zalában például a szörp: *sűrítmény*, és a zalai diákok (meg a többiek) csodálkoznak, ha máshol *sűrítmenyt* kérnek. Még a nyelvész számára is igen szép példa volt a zalaiak *vérágas* szava, amelyet a véres vagy vérekes szemre használnak. Megkapó képes kifejezés – ki tudja, milyen régről...

Az ételnevek ugyancsak őrzik a hagyományt. Egyogyoródi fiú a *görhönyt* ismeri, de kiderítette, hogy az ugyanaz, mint a

lepcsánka (*lapcsánka*), *tócsni* vagy *röszi*. Sokszor adódik félreértés abból, hogy ugyanarra gondolunk, de mást mondunk.

Tanonchagyományok

A kollégiumi bejárók sok helyen kapnak egy *-s* képzőt: *bejárós*. Egy hódmezővásárhelyi fiatalember a régi tanoncvilág szavait fedezte föl: *felszabadult* (elvégezte a szakmunkásiskolát), és *bekapott* a gyárba (munkába állt a gyárban) – de azt is hozzátette: édesapja negyven éve állt munkába, és ugyanattól a géptől ment nyugdíjba...

Mai (tréfás) nyelvi jelenségek

A szókapcsolatok egyberántása a diákoknak is feltűnik: *sziamnya, úhhogy* (szia, anyal, úghogy). Mindennaposá válik az *oké* és a *csá*, de összevont formában is: *okécsá!* A tautologikus (helyi) névadás szép példája lehet a *buksztárca* (*buksza* + *tárca*). A játékos képzésre sok példát írtak, de ezeket – legalábbis a gyűjtés során – nem kedvelték: *zsömi* (zsömlé), *pircsiragcsi* (pillanatragasztó). (Bár nyilvánvalóan használják.)

Több megyéből is följegyezték, de aligha régi kifejezés a *parasztelosztó* – a buszmegálló megnevezésére. Rá kérdeztem: nem érzik bántónak.

A melegítő (nadrág) egyeseknél *macinadrág* – s további ezer változata van: *mackó, tréning, jogging*.

Az *oké* egészen furcsa becézése: *oksamoksapokatsoksa*... – ez a játékos ikerítés, vagy még inkább a dupla ikerítés kedves példája.

A *csücske* egy helyen azt jelenti, hogy kicsi, zöldfülű. S ilyen furcsa (részben egyedi) igéket is följegyeztek: *krosnyog* (este fáradtan lépked a járólapon), illetve *elcapcarázik* (elmege). Többen megerősítették, hogy a pizsama szó *pizsoma* változatát hallják. Néhol ott is van *h*, ahol nem kellene: *kicsikeh drágám*...

Egy budapesti fiú azon tűnődött el, hogy a barátnőjét hogyan mutassa be a szüleinek. Valamennyi megnevezésben talál kivételalót: *párom, kedvesem, barátnóm, nőm – a máika, babám* formákkal természetesen eleve nem próbálkozott.

Lefekvésnél ismert mondás, hogy „megy valaki a *tollasbálba*”, de az már elég furcsa, hogy „*csörög* a pizsi”. (Én még azon a formán csodálkoztam: *fellövik* a pizsamat.)

A minősítésekről és a tanulságokról

A nyelvi minősítések kapcsán a leggyakoribb szólás: *feláll háta-mon a szőr* (s mivel manapság a szőrös hát nem menő, sokan hozzáteszik: *ha volna*...). Illetve gyakori megjegyzés: *bántja a füle-met, megütötte a füle-met*..., de mivel ma már sok mindent csak olvasnak, ebben a formában is: *megütötte a szememet* (ami kétségtelenül fájdalmas dolog lehet).

Egy ilyen „nyelvi megfigyelő” gyűjtés (játék) alkalmas a nyelvi tudatosításra (önreflexióra). Az otthonról hozott, ajándékba kapott és talált szavakat, kifejezéseket az órán elemezhetjük, elhelyezhetjük a nyelvtörténetben, a nyelv földrajzi, társadalmi változataiban, kapcsolhatunk hozzá irodalmi példákat – kipróbáltam, sikeres bevezető az érdekes, figyelemfelkeltő nyelvtanórákhoz, a nyelv megismeréséhez, megértéséhez.

M
I
É
R
T
É
R
D
E
K
E
S
?

„Ne mondjuk azt, hogy *mediák*, mert az olyan, mintha azt mondanánk, hogy *rádiók* vagy *tévé*ek” – hadarta az ifjú műsorvezető, kis híján kuncogva a két (saját?) szóeleményen. Mint kifejtette, a *mediák* azért helytelen, mert a magyar szó forrása, a latin *media* eleve a *medium* ’közeg’ többes száma. Ez a vélemény, ill. tanács már annyszor megfogalmazódott írásban és szóban, hogy az ember hajlamos készpénznek venni és reszketve magába szállni: „Úristen! Ugye, én még sosem hibáztam el?” A *media* latinul csakugyan többes szám, de ettől még a *mediák* nyelvészetileg nem átkozandó ki, sőt...

**Rádiók* és **tévé*ek tényleg nincs. Aki így képezi a többes számot (nem alkalmi nyelvbtlásként és más szavakban is), az orvosi kezelésre szorul. Ez nem szellemeskedés, hanem a szomorú valóság: egyes betegségek és sérülések az ún. *Broca-területet* károsítják, azt a homloklebenyi beszédközpontot, amelyet Paul Broca (1824–1880) francia orvos fedezett fel. A műsorvezetőnek eszé ágában sem volt ilyen ízléstelenül tréfálkozni, csak szándékosan túlzott. Régi retorikai fogás ez, de észérvnek ezúttal csapnivaló. Egy szellemileg ép felnőtt anyanyelvi

„akadémiák, dinasztikiák,
múmiák, olimpiák,
plébániák, terápiák”

beszélő soha nem mond olyat, hogy **rádiók* és **tévé*ek. (A kétéves gyerekek és a magyarul tanuló külföldiek más lapra tartoznak.)

Ha most a fölöslegességgel érvelünk, akkor megint zsákutcába jutunk. A magyarban szép számmal vannak olyan jövevényszavak, amelyeket az átadó nyelvi többes szám ellenére plusz *-k* told meg: ógörög *orgiák*, latin *genitáliák*, francia *memoárok*, német *krikszkrakszok*, angol *koksok*, spanyol *kortések*, olasz *graffitók*. Ezek azért léteznek, mert a magyar beszélő nem is találkozott az egyes számú alakjukkal; akár véletlenül, mint az *orgion* ’Bacchus isten titkos éjszakai ünneplése’, a *genitale* ’nemi szerv’, a *coke* ’szénből előállított tüzelőanyag’ és a *graffito* ’falba karcolt írás’ esetében, akár azért nem, mert az átadó nyelvben is csak többes számuk volt. Ez a plurale tantum nevű jelenség sok nyelvben él: magyar *üzelmek*, orosz *денеж* ’pénc’, holland *hersen* ’agy’. Így lett *krikszkraksz* az alnémet *kribben* ’firkál’ és *krabben* ’kapar’ igékből. Sajátos, hogy az ilyen szavaknak olykor van egyes számú alakjuk is, csak más jelentéssel: *mémoires* ’emlékirat’ ↔ *mémoire* ’beadvány’, ’szakdolgozat’; *Cortes* ’országgyűlés’ ↔ *corte* ’(királyi/pápai) udvar’.

A harmadik ok, amiért az átvevő nyelv megismétel egy átadó nyelvi elemet, a jelentés. Az ún. anyagnevek egyik közös jellemzője az egyes számú használat. Akármennyire sok van belőlük, a homok, a levegő és a zsír akkor is csak *homok*, *levegő* és *zsír* lehet. Ha viszont ezek a szavak mennyiség helyett fajtát jelölnek, akkor elviselik a többes számot: *murvás homokok*, *ipari levegők*, *nyomástűrő zsírok*. Az olasz éttermekben ezért ehetők *makarónik*, *rigatonik*, *spagettik* stb. De a jelentésváltozás okozza a duplázást az olyan szavakban is, mint a *noteszek* és az *operák*. Az angol-francia *notes* annyi, mint ’jegyzetek’. A *jegyzetfüzet* angolul *notebook*, franciául *cahier*. Az

opera latinul valóban az *opus* ’mű’ többes száma, ám a ’dalmű’ jelentést csak az olaszban vette fel, ráadásul egy újabb plurale tantum, a latin *opera* ’fáradtság’ alapján. Mivel tehát a *notesz* immár magyar, az *opera* pedig olasz, ill. nemzetközi szó, tudományos értelemben nem helytelenezhető az eredeti többes szám magyar nyelvi megismétlése.

De hátra van még a legfontosabb kérdés: a *média*. Először is, szögezzük le, hogy ez a szó magyarul egyes szám. Ezt onnan tudjuk, hogy állhat számnév után (*A nyár folyamán hat média vádolta korrupcióval.* ↔ **hat médiák*), lehet szóösszetételi előtag (*mediatörvény* ↔ **mediáktörvény*), ill. a vele egyeztetett jelző és állítmány egyes számú (*ez a média* ↔ **ezek a média*; *A média hazudik/hazug* ↔ **hazudnak/hazugok*). Ha mind a három feltétel teljesül, akkor az adott szó egyes számú – akár saját, akár idegen. Aki így is kitarthat amellett, hogy a *média* többes szám, és ezért elítéli a *mediákat*, az kezdje saját magán a nemkívánatos formák üldözését: olasz *brigantik* (← *brigante* ’útonálló’), angol *Beatlesek* (← *Beatles*), latin *Alpesek* (← *Alpes* ’Alpok’), francia *zsandárok* (← *gens d’armes* ’fegyveres emberek’). Igen, ezek elavult szavak, de ha már irtó hadjárat indult, akkor hulljon a férgese!

A *média* tehát egyes szám, de egyszerre jelent sajtót, tévét, rádiót és internetet, azaz gyűjtőnév (vö. *bútorzat*, *család*, *legénység*). Ha egy iroda új szekrényeket, székeket, asztalokat stb. kap, a vezető azt fogja mondani, hogy *Felújítottuk a bútorzatot*, nem pedig **Felújítottuk a bútorzatokat*. De ha ez ilyen egyszerű, akkor miért van mégis *mediák*? Az okok száma megint a mesebeli három. (1) A magyarban rengeteg az *-ia* végű jövevényszó, amely gond nélkül kerül többes számba: *akadémiák*, *dinasztikiák*, *múmiák*, *olimpiák*, *plébániák*, *terápiák* stb. Ezek magukhoz hasonlítják a *média* többes számát. (2) *Bútorzatok* is létezik, pl. egy asztalosipari cég kínálatában: *gyógyászati bútorzatok készítése*. Ha ez jó, akkor az is jó, hogy *európai médiák!* (3) A népnyelvi *Hány családja van?* jelentése ’hány gyermeke van?’. *A török seregek 1526-ban lerohanták Magyarországot* = *A török sereg 1526-ban lerohanta Magyarországot*. Az egész família, ill. haderő, meg annak egy része is *család*, ill. *sereg*. (E gondolati művelet az ún. szinekdoché.) Eszerint a *mediák* is lehet az összes hírközeg és egyetlen újság.

A gordiuszi csomót sokan a *mediumokkal* vágják el, talán a *gimnázium*, *minisztérium*, *pódium* stb. hatására, ettől viszont mások viszolyognak a ’spiritizta közvetítő’ jelentés miatt. Másrészt a *medium(ok)*–*média* háborút rég megnyerte az utóbbi. Cégnevekben csak ő fordul elő, sőt az *elit*, *etika*, *kutatás*, *piac*, *szak*, *tőke* stb. szavakkal is szinte kizárólagos a „társulási joga”.

A nyelvészet ennyit tud hozzászólni a témához. Meg annyit, hogy a *mediák* használói ne szégyenkezzenek, a *média*-pártiak fogadják el mások nyelvezetét, a *mediumok* kedvelői pedig – a Kohn-vicc poénjával – ne érezék magukat belgáknak a flamandok és a vallonok között. Akkor se, ha ezzel piszkálják őket a *műsorvezetők*.

Horváth Péter

Új szavakat tanulok „Leamortizáltuk őket”

A magyar női kézilabda-válogatott kapusa – törekeny alkatú, finom arcélú hölgy, csapatának vezéregyénisége – ezt mondja a rádió reggeli sportműsorában: „A második féldőben *leamortizáltuk őket*”, mármint az ellenfél játékosait. Hangjából érezhető elégedettség, sőt büszkeség csendül ki.

Bár most hallok első ízben ezt a szót, nyomban megérem: *leamortizáltuk*, vagyis *felmorzszoltuk*, (szinte) *megsemmisítettük* őket. A *le* igekötő az ige jelölte cselekvésnek a befejezettségét, eredményességét fejezi ki (vö. *leír*, *lerendez*, *levéd* stb.). Ennek tárgyalásába most ne menjünk bele.

Az *amortizáció* eredetileg közgazdasági szakszó: ’állószerkezetek (gépek, épületek stb.) fokozatos elhasználódása, értékcsökkenése’. Származéka, az *amortizál* ige ennek megfelelően azt jelenti, hogy ’állószerkezetek értékét leírja, az értékcsökkenést a könyvelésben figyelembe veszi’. A Tolcsvai Nagy Gábor szerkesztette idegen szavak szótárában második helyen ez a jelentés is fel van tüntetve: ’valamely tartozást terv szerint törleszt’. E latin elemekből alkotott nemzetközi szavakat egyik közkezen forgó etimológiai szótárunk sem tárgyalja, a Magyar értelmező kéziszótár újabb kiadása az *amortizáció*-t német eredetűnek minősíti. Ezt úgy kell érteni, hogy német közvetítéssel jutott nyelvünkbe, a német volt a közvetlen átadó nyelv.

Kíváncsi lettem rá, hogy a *leamortizál* a jeles sportolónó egyéni ötlete, rögtönzése volt-e csupán, vagy egyéb adatok is találhatók rá. A Google.hu internetes böngésző 2630 találatot jelzett a szóra, vagyis általánosan, ha nem is túl gyakran használt kifejezésről van szó. Az adatok egy része valamely gépre, berendezésre, alkatrészre vonatkozik (ezek állnak közelebb az eredeti közgazdasági értelemezéshez):

A lányom évente *leamortizál*, rommá egyet [ti. mobiltelefont] ... hát, ha évente egyet úgy *leamortizál*, hogy el se lehet adni, akkor én se vennék jobbat;

Van, aki *leamortizál* 3-4 év alatt egy Ultegra fékváltókart, van, akinek 10 éves is jól működik, és még megkopva is alig van.

Más példák, átvitt értelemben, már nem tárgyra, hanem emberre vonatkoznak. Érdekes, hogy ránézésre ezekből van több:

A kick boks *leamortizál*;

Ez a sok gyógyszer teljesen *leamortizál*;

Nem való nekem a kolis [= kollégiumi] élet, *leamortizál*;

Mondom, hogy totál *leamortizál* a betegség agyilag is, meg fizikailag is;

Ha nagyon *leamortizál* az özönvíz, és mégse mész Noéval sehová, legfeljebb tartunk neked egy renováló bulit.

Mindezek az adatok igazolni látszanak a (szintén a világhálón található) Hogymondom szlengszótár állítását, amely szerint a *leamortizál* jelentése: ’tönkretesz’.

Szavunk egyelőre a társalgási stílusnak, illetve az ún. írott beszélt nyelvnek, az internetes fórumok, blogok stb. nyelvhasználatának a szava. De előbb-utóbb fel fog bukanni a „komolyabb” írásbeliségben, a nyomtatott sajtóban is.

Sőt, már fel is bukkant! Véletlenül ugyanazon a napon, amelynek kora reggelén a rádióbeli példát meghallottam, az újságban is szemembe ötlött. A cikk szerint az egyik magyar párttól nem volt idegen „a vezető személyek gyaláz-

kodó »*leamortizálásának*« szándéka” (Népszabadság, 2010. május 3. 14). Maga a szerző is érzi azonban a szó újszerű voltát, mondhatni szalonképtelenségét, ezért idézőjelbe teszi.

Az igazat megvallva, nekem sem tetszik különösebben a magyar szlengnek ez az újabb terméke. Nem azért, mert idegen szó (sosem küzdöttem általában az idegen szavak ellen), hanem mert durva, különösen ha emberre értik. (Akit *leamortizálnak*, azt apránként *tönkreteszik*, végül pedig *leírják*.) Ezért azt tanácsolom lapunk olvasóinak – másoknak a nyelvhasználatát amúgy sem tudnám befolyásolni –, hogy lehetőleg ne éljenek vele.

Igyekezzünk ezzel is gátat vetni a közbeszéd „leamortizálásának”!

Kemény Gábor

Magyar „lelet” külföldről

Holy Trinity Church Stratford-upon-Avon

Hu
Hungarian
Magyar

Üdvözljük ezt a történelmi egyházat. A beteg tájékoztató! ?
segítenek megérteni ezt a szent helyet. Kérjük, ha
bármilyen kérdése van, forduljon hozzánk!

Szerető Isten, meg imádkozni mindenkinek, aki ebben a templomban ma: Hogy akik itt találhat meg, és azokat, akik megtalálják lehet szolgálni Önnek nap mint nap. A mi Urunk Jézus Krisztus. Amen

A múlt év őszén Angliában jártam, és ott felkerestem Shakespeare nyugvóhelyét is. Nagy örömömről magyar nyelvű tájékoztató szórólap is volt. Örömöm azonban rövidesen ürmörré változott, amikor a négyoldalas nyomtatványt, különösen annak címlapját olvasgatni kezdtem. Akármilyen szentségtörésnek látszik is, meg kell állapítanom, hogy ez a szöveg veletek szerezte az egykori vietnami balzsamok használati utasításának magyarságával. Aki arra jár, nézzen utána, hogy még most is ez van-e forgalomban. A sűrűn emlegetett országimázs jegyében lássuk el minél hamarabb tisztességes magyar szöveggel a derék stratfordiakat, vagy segítsünk nekik kijavítani ezeket az arcpirító hibákat!

K. G.

A Polgári Törvénykönyv tervezetének magyar(talan)sága

DR. SZITÁS BENEDEK

A jogi nyelv sajátos szaknyelv.

A szaknyelvek a tudomány és a technika fejlődésével, a társadalmi viszonyok differenciálódásával szereztek rész-önállóságukat. A szaknyelvek is, miként általában a nyelv, állandó mozgásban, fejlődésben, változásban vannak. A szaknyelvek közül talán a jogi nyelv az egyik legrégebbi. Számos jogi szakszavunk még a honfoglalás előtti időből származik, de mind a mai napig keletkeznek és megszűnnek jogi terminus technikusok.

A jogi szaknyelv sajátossága a közérthetőségi igény vonatkozásában mutatkozik meg. Úgy gondolom, hogy nem tévedek, ha kijelentem, hogy a jogi nyelv az, amely a legteljesebb közérthetőséget igényli. Tudvalévő, hogy a miniszteri rendeletnél magasabb szintű jogszabályok minden állampolgárra egyaránt kötelezőek, de az ennél alacsonyabb szintű jogszabályok is területileg vagy szakmai alapon ugyancsak az állampolgárok meghatározott, de széles körét érinthetik. Azt sem kell indokolni, hogy különösebb sérelmet az nem okozhat, ha az állampolgárok szélesebb köre előtt érthetetlen mondjuk a nyomdászok, halászkok stb. szakmai nyelvhasználatát, de az szinte beláthatatlan negatív következményekkel járhat, ha a mindennapi életviszonyokat rendező jogszabályok az átlagember számára teljesen érthetetlenek.

Látnunk kell, hogy minden diktatórikus (így nálunk a rendszerváltás előtti) államberendezkedés esetén az állam jogilag szabályozott működése súlypontilag áttolódik a jog kikényszeríthetőségének, szankcionálhatóságának síkjára, míg egy demokratikus jogállamban a jog érvényesülésének a fő területe az állampolgárok jogkövető magatartása kell vagy legalábbis kellene legyen, melyhez képest

merőben másodlagos kellene legyen a jog kikényszeríthetősége. Ilyen alapon azonban talán nem kell bővebben indokolni, hogy az érthetetlen, homályos fogalmazású jogszabályok alapján az állampolgárok jogkövető magatartásának elvárása több, mint illúzió.

Magyarország jogállami jellege megkérdőjelezhetetlen, de ezal – fogalmazhatok így – messze nincs szinkronban jogszabályaink közérthetősége.

A jogi szaknyelv külön sajátossága, hogy sem jogalkotó és jogalkalmazó, sem pedig az állampolgár közérthetőségi igényét nem szabad abszolutizálni. Ha a jogi szaknyelvből teljes egészében mellőznénk a jogi szakkifejezéseket, úgymond mindent „magyarrá fordítanánk”, az éppen olyan hátránnyal járna, mint ha a jogi nyelv hemzsegne a jogi szakszavaktól, latin megfogalmazásoktól, teljes egészében homályos és érthetetlen lenne.

Értelmezésem szerint a szakmai és állampolgári közérthetőségi igény vonatkozásában az előbbinek kell legyen primátusa. A jogalkalmazó szakemberek számára is értelmezhetetlen vagy többesben értelmezhető jogszabály a téves, jogsértő és végrehajthatatlan döntések meghozatalának a melegegya. Ez nagyobb hiba, mint ha adott esetben egy-egy jogi rendelkezést az állampolgár nem ért.

A jogi szaknyelvnek az a fő kérdése, hogy a címzettek – a jogalkalmazók és az állampolgárok – közérthetőségi igényei között megtaláljuk az optimumot. Ez kétségtelenül nem könnyű feladat, de azt kell mondjam, hogy ebben a tekintetben a jogalkotás színvonala messze nem felel meg az elvárásoknak. Az „arany középút” megtalálásának külön nehézsége, hogy ez az optimum lényegében mozgó valami. Különösebb indoklás nélkül is belátható, hogy más a közérthetőségi igény, máshol van az optimum pl. a családjogi vagy a munkajogi rendelkezések és egy szakmai törvény, mondjuk a vízügyi vagy a hitelintézeti törvény vonatkozásában.

Az új, végleges elfogadásra és kihirdetésre váró Polgári Törvénykönyv lényegében egyesíti magában azokat a jogi szabályokat, amelyeket az eddig, illetve jelenleg is hatályos Polgári Törvénykönyv és a Családjogi Törvény megfogalmazott, de felőle sok más olyan polgári jogi szabályt is, amelyet ezideig különböző törvények szabályoztak. Kijelenthető, hogy nincs, talán nem is képzelhető el olyan állampolgár, akire egyidejűleg az új Polgári Törvénykönyv egy vagy több rendelkezése majd ne vonatkozna. Mindezek alapján az is igaz, hogy nincs, nem is lesz olyan

törvényünk, amellyel szemben nagyobb lehetne az állampolgári közérthetőségi igény, mint az előttünk lévő törvénnyel szemben.

Jogalkotásunk jelenlegi folyamatában kifejezett – fogalmazhatok így: profi – nyelvészeti kontroll nincs, s ez meg is látszik a jogszabály szövegén.

E cikk terjedelme természetesen nem teszi lehetővé, hogy görcső alá vegyük az új Ptk. teljes szöveganyagát, ezért csak két jellemző családjogi vonatkozású s talán a legmagyartalanabb megfogalmazású jogi rendelkezésről szólnék néhány szót. (Csupán megjegyzem, hogy a tervezet 1218 §-ból áll, s az ezen belüli bekezdések szinte megszámlálhatatlanok.)

A törvénytervezet magyartalanúsága alapvetően egyrészt a nehezen vagy alig értelmezhető megfogalmazásban, másrészt a túlzottan bonyolult szövegezésben, egy-egy rendelkezés alkalmazási feltételeinek halmozásában jelentkezik. Több mint négy évtizedes igazságszolgáltatási tapasztalatom alapján – úgy vélem – megalapozottan állíthatom, hogy ez a gyakorló jogászok számára sem lesz könnyen „emészthető” törvény, illetve törvény-szöveg. Csak két kiragadott példa.

A házassági vagyoni jog, ezen belül a különvagyon körébe sorolandó vagyontárgyokról a törvény tervezete a következő rendelkezést tartalmazza:

„Az, hogy mely vagyontárgyakat, terheket és tartozásokat kell különvagyonként számításba venni, a szerződés eltérő rendelkezése hiányában, a törvényes vagyoni rendszer különvagyonra vonatkozó rendelkezései alapján kell megállapítani. A különvagyonhoz kell számítani a meglévő különvagyon mellett annak a különvagyonnak az értékét is, amit a házastársi életközösség alatt a házastársak a közszerepményi vagyonra vagy a másik házastárs különvagyonára fordítottak; a hiányzó különvagyon megtérítésének azonban csak erre irányuló kifejezett kikötés esetén van helye.” (Ptk. tervezet 70.§ /4/ bekezdés.)

A törvényhely valójában ide emeli be a törvényes vagyoni rendszer különvagyoni szabályozását, ekként azzal összefüggésben kell értelmezni, ami fokozza az értelmezési nehézségeket.

A szülői kapcsolattartásról, ami adott esetben mindennapi, „húsbavágó” kérdés lehet az állampolgárok számára, a tervezet a következők szerint rendelkezik:

„Kivételesen indokolt esetben, a gyermek érdekében azt a szülőt is fel lehet jogosítani a gyermekkel való kapcsolattartásra, akinek szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy akinek szülői felügyeleti joga a gyermek ismeretlen személy által történő örökbefogadásához adott hozzájárulásával vagy azért szűnt meg, mert a szülő a gyermeket – annak érdekében, hogy más nevelje fel, személyazonosságának feltárása nélkül – egészségügyi intézményben az arra kijelölt helyen hagyja és a gyermekért hat héten belül nem jelentkezik, ha a gyermek örökbefogadására nem került sor.” (Ptk. tervezet 3:182.§ /4/ bekezdés.)

A részletesebb szövegelemzés nélkül is rögzíthető, hogy e törvényhely alapján a szülőt kilenc feltétel megléte, illetve vizsgálata alapján lehet feljogosítani a kapcsolattartásra, ami nem mutatkozik reálisnak.

A bemutatott szabályozásokkal a jogalkotó kétségtelenül tömöríteni igyekezett a rendelkezést, de tartok tőle, hogy az ilyen hosszú jogszabályi bekezdés nem volt indokolt, az értelmezést és alkalmazást inkább nehezíti, így azokat célszerűbb lett volna talán megbontani. Ezt meghaladóan természetesen számos szövegezési és – a szakmai zsargon szerint – jogtechnikai megoldás is lenne a közérthetőség fokozására.

Tudjuk, hogy némi átdolgozás után a törvény újra az Országgyűlés elé fog kerülni. Szeretném hinni, hogy még nincs teljesen elkésve egy alapos nyelvészeti kontroll. A jogalkotótól ne várjuk – a nyelvészek tegyék meg a kezdeményező lépést!

Dr. Schmitt Pál köztársasági elnök 2010. augusztus 6-án, beiktatási beszédében azt mondta, hogy „minden igyekezetemmel azon leszek, hogy megövjük és gazdagítsuk magyar anyanyelvünket”.

Higgyünk benne, hogy ebből a nemes szándékból a jogi szaknyelvnek is jutnak majd morzsák.

„A jogalkotótól ne várjuk – a nyelvészek tegyék meg a kezdeményező lépést!”

Nagyon sok leleményességre van szükség

Dr. Schmitt Pál köztársasági elnöknek a Petőfi Irodalmi Múzeumban

2010. szeptember 25-én, a Kazinczy Alapítvány jubileumi gáláján elhangzott köszöntő sorai

Tisztelt Kazinczy-díj Alapítvány! Hölgyeim és Uraim!

Tamási Áron szerint „A magyarságot az atyafiság és az együttes érdek alapján a sors verte egybe; hazát a bátorsággal irányzott életösztön szerzett neki, de nemzetté a magyar szó teremtette. Mint jelképes erő és hatalom, a magyar szó nekünk a legnagyobb erekleve.”

E gondolat jegyében nagy szeretettel üdvözlöm az immár ötven esztendeje a magyar szóért, a nyelv tisztaságáért, szépségéért küzdő Kazinczy-díj Alapítvány kuratóriumát, a mai jótékonyági gálaműsor előadóit és vendégeit. Külhoni kötelezettségeim miatt a mai napon személyesen sajnos nem lehetek Önökkel, de ezúton tisztelettel küldöm nagyrabecsülésemet és köszöntésemet e jeles ünnepem.

Félszáz esztendő tekintélyt parancsoló kor, és különösen szép, ha – Tamási szavaival – a „legnagyobb erekleve” őrzésének szolgálatában telik. A magyar nyelv szerencsés, minden korban nagyszerű védelmezői támadtak, akik nem hagyták porladni, szegényedni. Önök büszkéek lehetnek rá, hogy Kazinczy, Csokonai, Bessenyei nagyságú elődök nyomában járnak. A Kazinczy-díjak, Péchy Blanka-díjak odaítélése a figyelemfelkeltés erejével ötven éve segíti, hogy a hangzó magyar nyelv megőrizhesse egységét: tiszta kiejtését és csodás dalamat.

Önökön is múlik, hogy az a természetes ösztön, amelyet Kosztolányi Dezső a magyar nyelvről írott munkájában „szunnyadó nyelvi lelkiismeretnek” nevezett, megmarad-e bennünk, magyarokban – netalán egyre tudatosabbá válik. Bizony, ébresztetni kell! Ha valaki Kosztolányi vagy Déry Tibor sorait olvassa a magyar nyelv állapotáról, megborzasd: milyen kristálytisztán látták ők az egyszerűsítésekben, az idegen formákban, a slamposágban megmutatózó nyelvi romlást és a közszereplők felelősségét mindebben. Azóta eltelt néhány évtized: ezek a hatások csak erősödtek, amit akkor kórképként leírtak, ma ezerszeresen igaz. Hatalmas a munka, ami a nyelv őrzőit, szerelmeit várja. Nagyon sok leleményességre van szükség, hogy a világban bekövetkező változásokat az előnyünkre fordíthassuk, a technika vívmányait a nyelv roncsolása helyett a nyelv szolgálatába állítsuk.

Amit beiktatásom alkalmából a magyar nyelv védelméről, ápolásáról mondtam, rendkívül komolyan gondolom, s elnökségem fő feladatának tekintem. Ebben a munkában örömmel veszem a nyelvművelő szervezetek és közösségek támogató segítségét. Kérem, a következő ötven esztendőre tekintve, az új nemzedékekre figyelve folytassák áldásos tevékenységüket!

Az évfordulón szép ünnepi együttlétet, az előttünk álló feladatokhoz pedig további sok erőt, eltökéltséget kívánok Mindannyiuknak!

Isten áldja Önöket!

A nyelvre vigyáznunk kell!

Dr. Réthelyi Miklósnak, a Nemzeti Erőforrás miniszterének
a gálán elmondott köszöntője

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Hogy mikor alakult ki a hangból a szó, nem tudjuk, de az biztos: míg eljutunk az alaktalan hangtól a beszédig, míg megformáljuk az első gondolatot, az olyan, mint a teremtés. A semmiből, a nyelvek melegéből jöttek világra a nemzetek, köztük a magyar is, és az a nyelv, melynek olyan kanyarulatai voltak a történelem során, mint a Tiszának. A nyelvünk olyan, mint mi magunk, a mi múltunk, a mi mesénk. A nyelvünk maga a legkisebb királyfi, vándorolt, megfordult a Kárpátok bércein, eljutott Szent István palotájába, Mátyás udvarába, házat épített Széphalmon, találkozott Kazinczyval, Kölcseyvel, Petőfivel, Adyval, vándorolt évszázadokon át, míg végül eljutott az édesanyánkig, aki átadta nekünk a mesét, hogy mi mondjuk tovább. Nem mindegy, hogyan bánunk vele, hiszen édesanyánk a legnagyobb kincset bízta ránk, az anyanyelvet.

Kazinczy is azt fogalmazta meg, amit egy édesanya mond a leckéjét író gyerekének: *Jót s jól! Ebben áll a nagy titok*. Kihagyhatatlan idézet ez. Tudjuk: a szép beszéd zene, tehát műalkotás. Így azután elmondhatjuk, hogy vannak, akiknek minden megnyilvánulása művészet. Kosztolányi messzebb megy, azt mondja: mindenki nyelvész, aki használja a nyelvet. Vannak viszont, akik nemcsak használják, hanem viselik, felékesítik, mint egy ünnepi ruhát, hogy mások is megcsodálhassák. Hiszen a nyelvnek, ennek a gyönyörű szóttesnek közönségre van szüksége. Annál szebb, mennél többen viselik, és szövik bele a saját meséiket.

A Kazinczy-díjat és a Péchy Blanka-díjat azok kapják, akik példamutatóan és elkötelezetten ápolják magyar nyelvünket

egy olyan korban, amikor az anyák lassan nem értik, mit írt haza sms-ben felső tagozatos gyerekek, amikor a tetszést „lájkolásnak” hívják, és az öröm csak egy jel lesz, egy sárga, mosolygós kis arc.

A nyelv sokkal árnyaltabb a mindenki által ismert, vigyorba meredt kis arcnál. A nyelv vallomás. Minden pillanatban megvallunk valamit: érzelmeinket, állásfoglalásainkat, elmondjuk véleményünket a világról. Nincs jobb, mint amikor megvallhatjuk, hogy szeretünk valakit, szüleinket, szerelmünket, tanároinkat, szülőföldünket.

Ha a nyelv vallomás, akkor miért ne öltöztetnénk fel a lehető legszebb ruhába. A nyelvre vigyáznunk kell, hisz a nyelv annak ellenére, hogy folyamatosan változik, a közös emlékeztünk. Nemcsak a zene mindenkié, hanem a nyelvünk is. Szerencsénkre, vannak, akik tesznek is azért, hogy valóban mindenkié legyen a magyar nyelv. Hogy a szónak hipnotikus hatása legyen. Mert a szavak – ha megfelelően formálják őket – varázsolni tudnak. A Kazinczy- és Péchy Blanka-díjasok – nyugodtan mondhatjuk – elvarázsolták az országot. Olyan építészek ők, akik ismerik a mondatok statikáját, édes anyanyelvünk sziklaszilárd alapozását, csillogó tetőzetét, és az ablakok díszes kőfűzeit.

A magyar nyelv a mi mesénk az építészetéről, a varázslatról, a szülőföldről, a legkisebb királyfiról, de ugyanúgy Petőfiről, Adyról és természetesen a Kazinczy- és Péchy Blanka-díjasokról.

2010 Kazinczy- és Péchy Blanka-díjasai

Dunai Tamás (Kazinczy-díj)

Ha más érdeme nem volna, csupán az, hogy 1996 óta már három ízben is meghívta a BBC Világszolgálat a magyar adás állandó munkatársai beszédtechnikájának pallérozására, akkor is méltán mondhatnánk anyanyelvünk őrzőjének, de Dunai Tamás művészetének legfőbb eszközével, a szép magyar beszéddel is élen jár hazai színjárságunkban.

A szegedi József Attila Tudományegyetem bölcsészkarán 1973-ban magyar-francia szakos oklevelet szerzett fiatalember diáksága idején nem véletlenül szerepelt a pesti Egyetemi Színpadon, vonzotta a színészi hivatás. Ezért aztán tanári végzettséggel jelentkezett is a Színművészeti Főiskolára, és 1976-ban friss diplomával máris szerződött a Madách Színház. Emlékezetes figurákat alakított Csehov, Shakespeare, Arthur Miller, Molnár Ferenc és számos más író művében. Lehetett Ádám, máskor Lucifer Az ember tragédiájában. De éppily kiváló a Macskák, az Isten pénze, a Hegedűs a háztetőn című musicalekben. Fővárosi vagy vidéki színházakban, klubokban tartott előadástjein nemcsak Radnóti Miklós, József Attila vagy más költők verseinek elmondásával, hanem kedvenc hangszerének, a klarinétnak megszólaltatásával is elvarázsolja a publikumot.

Érdemes művészi rangjához most a Kazinczy-díj is hozzájárul, elismerésül a magyar nyelv helyes kiejtését, hangsúlyozását, a színpadi beszéd tisztaságát hivatásában szüntelen őrző teljesítményéért.

Erdély Judit (Kazinczy-díj)

A sepsiszentgyörgyi Mikes Kelemen Főgimnázium magyar-tanára. 1995-ben kapcsolódott be a magyarországi anyanyelvi mozgalmak munkájába: szakkörével másfél évtized óta rendszeres, folyamatos kapcsolatban állt a Magyar Rádió Beszélni nehéz!, majd a Magyar Katolikus Rádió Szórol-szóval című műsorával. Színvonalas megfajtaikért 30 alkalommal részesültek jutalomban, a Kazinczy-díj Alapítvány kuratóriuma négy ízben ismerte el munkájukat a közösségeknek adható legmagasabb elismerési formával, a Kazinczy-jutalommal, és megkapták az egyszer elnyerhető Péchy Blanka-jutalmat is. Szakkörösei részt vesznek a magyarországi és erdélyi anyanyelvű táborokban, ő maga 1996 óta szinte valamennyi Beszélni nehéz! körvezetői öntovábbképző héten ott volt, és szervezőként, idegenvezetőként, remek házigazdaként segítette az 1999-ben és 2004-ben Erdélyben megszervezett tanári táborokat. Az Anyanyelvűpolók Erdélyi Szövetségének alelnöke, az Anyanyelvűpolók Szövetségének tagja, a sepsiszentgyörgyi helyi csoport vezetője. Szinte minden jelentős erdélyi anyanyelvi rendezvényen részt vesz: előadásokon, tanfolyamokon, versenyeken. Mérheterlenül sok és áldozatos nyelvművelő munkája mellett doktori fokozatot is szerzett.

Példamutató szakkörvezetői, versenyfelkészítői tevékenységéért, az anyanyelv ápolásáért végzett csodáltnivalóan sok munkájáért Erdély Judit tanárnő okkal érdemelte ki a Kazinczy-díjat.

Juhász Judit (Kazinczy-díj)

Igen változatos, gazdag pályája a Remix vállalatnál kezdődött. Hat év alatt egyre feljebb lépett a ranglétrán, közben sikeresen felvételizett a Közgazdaság-tudományi Egyetemre. Ott figyelt fel a Magyar Rádió hirdetésére, amelyben az ifjúsági stúdióba hirdettek felvételt. Tizenhét évig dolgozott a Magyar Rádió munkatársaként, elsősorban a szociálpolitikával foglalkozó műsorokra szakosodott.

Hamar kitűnt példamutatóan szép beszédével. 1990-ben minisztériumi, 1991 szeptemberétől kormányzóvivő lett. Mint az első magyar női kormányzóvivőt Antall József nevezte ki erre a posztra. A miniszterelnök halála után Juhász Judit a Boross-kormány idején is hivatalban maradt.

1995-ben a Westel cég PR-igazgatója lett. A következő évtől a Magyar Rádió alelnöke. Részt vett az Egri Katolikus Rádió

elindításában. 2001-ben felkérték a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia sajtóirodájának vezetésére. 2004 óta vezérigazgató-helyettese a Magyar Katolikus Rádióknak. Itt a kezdetektől szorgalmazta, támogatta anyanyelvi műsorok létrehozását. 2007 tavaszán az első szóra befogadta a Magyar Rádióban megszüntetett Beszélni nehéz! című műsort, amelyet Szórol-szóval címmel éltet tovább.

2004 óta az Anyanyelvűpolók Szövetségének társelnöke, az anyanyelvi táborok munkáját jelenlétével is szolgálja, támogatja az ASZ ifjúsági tagozatát, vezeti a sajtó munkacsoportot. Élete, példamutató embersége, magatartása, beszédmódja alapján Juhász Judit okkal érdemelte ki a Kazinczy-díjat.

Novotny Zoltán (Kazinczy-díj)

Újságíró, rádióriporter. Az ELTE BTK-n 1963-ban szerzett magyar-történelem szakos tanári diplomát. 1963–66-ig a Magyar Rádió bemondója, 1966-tól sportriportere, később a sportszerkesztőség vezetője.

Több rádióműsornak szerkesztője, munkatársa: 1974–1988-ig szerkeszti a Bácsi kérem, hol lehet itt focizni című ifjúsági műsort, 1974 és 1988 között szerkesztője a Sportvilágnak, 1991-től a Lelátónak, a Sporthíradónak stb. Közben mindvégig sportesemények tudósítója, sportriporter is. 11 olimpián vett részt sporttudósítóként, részben a tudósítások szervezőjeként.

Életét és munkásságát az irodalom, a történelem, a sport szeretete hatotta és hatja át. Szépen, helyesen, jól, tisztán, érthetően beszél. Beszéde jól példázza riporterit, tudósítói felfogását, hogy tájékoztató, szórakoztató, nevelő feladatát csak jó hangú, helyesen beszélő, rögtönözni képes, alaposan felkészült, nyelveket is beszélő nyugodt riporter képes ellátni. Mint egyik ismertetője mondja: „választékos stílusával, fegyelmezett beszédével, mértéktartó közvetítéseivel iskolát is teremtett a feltörekvő fiataloknak”. Még a feszült pillanatokban is valami belső derű sugárzik át beszédén. Hallani lehet, hogy mosolyog a szeme.

Kovács Józsefné (Péchy Blanka-díj)

Magyar-történelem szakos középiskolai tanár, megyei szaktanácsadó. 1965 és 1979 között Szentesen a Horváth Mihály Gimnáziumban, 1979-től 2005-ig pedig Szegeden a Radnóti Miklós Gimnáziumban tanította a magyar nyelvet és irodalmat, kiváló eredménnyel. A József Attila Tudományegyetem bölcsészkarán – szaktárgyai mellett – a latin után alapvizsgát tett orosz és francia nyelvből. Tanítványai közül a győri versenyeken tucatnyian szereztek Kazinczy-érmet.

Kovács Józsefné munkássága azonban az iskolainál szélesebb körben is hatott. Zsűritagként segíti évek óta a vajdasági magyar középiskolások óbecsei anyanyelvi versenyét, a Szeged városi és Csongrád megyei versenyeket, s nyugalomba vonulása után meghívták a sátoraljaújhelyi „Édes anyanyelvünk” országos verseny bírálóbizottságába.

Egy igen eredményes, gazdag életpálya megérdemelt elismeréseként ítéli neki a Kazinczy-díj Alapítvány a 2010. évi Péchy Blanka-díjat.

Lakatos Sándorné (Péchy Blanka-díj)

A nyíregyházi Móríc Zsigmond Általános Iskola nyugalmazott magyartanára. Szakköröseivel rendszeresen részt vett az általános iskolai Beszélni nehéz! körök országos anyanyelvi versenyén, jóvoltából növendékei többször eljuthattak a balatonboglári anyanyelvi táborba, s ott ő maga is vállalt feladatot. A 2004. évi erdélyi szakmai út előkészítésében, lebonyolításában sok-sok munkát végzett, az út sikerében elvülhetetlen érdemei vannak. Az Anyanyelvűpolók Szövetségének tagja; iskolájának helyi csoportját éveken át vezette.

A díjalapító szellemében végzett példás szaktanári, szakkörvezetői munkája alapján Lakatos Sándorné tanárnő joggal veheti át a Péchy Blanka-díjat.

„Kép és ritmus együttes hatalma”

Emlékezés a 100 éve született Faludy Györgyre

A költő, műfordító, prózaíró vallotta ezt, akinek a magyar irodalom „szeretetirodalma” volt. A 100 éve született nagy humanistára emlékezünk, a huszadik század „enfant terrible”-jére *Óda a magyar nyelvhez* című versének szövegtani, szemiotikai, stilisztikai elemzésével.

A versszöveg összetartó erejét, a kohéziót a magyar nyelv, anyanyelvünk szeretete, a hódolat, a dicséret, az óda adja. Ezt a személyes vallomást birtokos személyjelen szavak teszik hitelessé. A költő számára a magyar nyelv: *kísérőm, értőm, kísértőtöm, bőröm, bérem, bírám, borom, sorsom, lázam, házam, hazám, almom-álmom, csengős szánom...* Jelentéstani elemként társulnak hozzájuk a többértelmű, többjelentésű szavak, a poliszémák: *Ar-cod tatár emléke, a te dalod szong minden idegemben, Jöhetsz reám méreggel, törrel, ékkel, Magyar nyelv! Sarjadsz és egy vagy velünk...*

A vers mondanivalóját anyanyelvünk elemei: a szó, a magas hangok, a mély hangok, a ragok, a magánhangzó-illeszkedés, a melléknevek, főnevek, kurta mondatok és a róluk szóló metaforák sokasága világítja meg.

A vallomás hitelességét bizonyítja még a monológ, a költő beszéde, írása, a hallgató/olvasó csak észleli és megérti, elfogad(hat)ja a szöveget.

A költemény stílusának szépirodalmi jellegét az ódai hanghoz hűségesen társuló, jó hangzású, eufonikus szavak sokasága adja: *ajkad, házam, hazám, ének, örökzöld, csengős szánom, virágbarázdák, harangszó...* De anyanyelvünkért a századok során megvívott harcainkat idézik a rossz hangzású, kakofonikus szavak is: *vándorút, kínok közt, síron, konok gyász, vasvértem, páncélom, kergethatsz, elhullott katonák, karók, keresztek és bitófák, robot, fergeg...* Hangutánzó szavak: *szong, kurjong, zeng, sustorgó füzes, kongó-bongó, bim-bam, krúgató...* csendülnek fel és segítenek a jó hangzású szavaknak az ódai hang megteremtésében.

A költemény szavainak szótári jelentése szinte minden esetben gazdagodik a szövegösszefüggésből adódó többjelentéssel – az olvasó háttérismeretei alapján –, konnotációval felidézheti anyanyelvünk évszázados küzdelmét, a magyar nyelv grammatikai elemeit, elfogadhatja vagy elutasíthatja a költő ódai hangnemét, véleményét. E gazdag többjelentés-világból az egyik történelmi síkú: *Szent Gellért cselédje, tatár emlék, ellenség, századok ködéből, Werbőczy, Hajnóczy, Dózsa, Rákóczi és a tárogatószó...* E történelmi időszakban anyanyelvünk mindig segítségünkre volt, segített a harcban, segített a nyelv egészében, de elemeiben is: a magyar nyelv a költőnek, de nekünk is, *vándorutainkon kísérőnk volt, a magyar szó ajkunkon olyan hangszer, de páncél is, amely le-*

győzhetetlen. A támadások – *méreg, tőr, ék* – ellen az ikes igékkel száll szembe a költő, s a hangutánzó szók utánuk szállnak.

Múlt T-je: karók, keresztek, bitófák árnyéka, az E-betűk seregének menete, a melléknevek, a főnevek, a helyhatározószók, a mellérendelő mondatok – mindez „a fergegben álló fácska” sarjadását, győzelmét sugallja. A költemény főneveinek nagy száma – csak az egyetlen, az utolsó szakaszban 14 –, a megnevezésükkel mintegy felsorakoztatják a főnév-katonákat, akikkel az anyanyelv megvívta és ma is vívja harcát. S a harc után a *szélcibálta, megalázott fácska törzse lombbal fog kihajtani.* A főnevek stílusértékét a metaforák sora teremti meg: anyanyelvünk *kísérő, föld, ég, bőr, bér, bíró, bor, sors, kedv, gyász, poggyász, ház, haza, álom és tárogató, számunkra új értelmi és hangulati jegyekkel gazdagodnak, érzelmileg telítette, kirajzoltabbá válnak.*

A melléknevek stílusreemtő ereje is széles skálán mozog. Természeti képek: *örökzöld föld, sustorgó füzes, derengő nádas, veszejtő vadon, gazdag virágbarázdák, fekete mező...* Emberi magatartás: *sértett gőg, kurjongó kedv, komisz közöny, konok gyász...* Jog: *kaján törvénykönyv, felzengő ítélet,* végül két ital neve: *tiszta óbor, erjedő must...*

Megszemélyesítések is gazdagítják a költemény szövegét: *a hangutánzó szók utánam szállnak, a ragok kapaszkodnak, nem tudtak nagyra nőni, a magyar nyelv sarjad...*

A kijelentő mondatok sorát öt megszólítás – felkiáltó mondat? – szakítja meg, és az utolsó megszólítás előtt öt kérdő mondat és összetett mondatok áradása segít az ódai hang megteremtésében.

Maga a szöveg nominális stílusú a névszók túlsúlya miatt.

Faludy György valóságos világképet rajzolt, a több mint ezer éves magyar nyelv, anyanyelvünk dicséretét zengve érezteti olvasóival is, akik képesek lélekkel és fejjel is megérteni a költő szívében őrzött, egyetlen, soha el nem múló, életre szóló érzelmet a magyar nyelv iránt, ezt a fájdalmas, az idegen ajkúak között érzett nosztalgiát. Ezt vallotta 1940-ben, Párizsban Faludy György, és ezt fogadjuk el ma, 2010-ben is, szerte e hazában, s Kolozsváron is. Mert Faludy „átélt egy egész századot, és nem jutott el Erdélybe, Kolozsvárra, csupán 2000 októberének végén... Hiába az a század nem akarta ezt a látogatást. Akkor hát – ha nem, hát nem – Faludy fogta magát, és, mit tehetett volna egyebet, túlélte azt a förtelmes, barna pestises, fekete himlős és vörös lobogós évszázadot, majd régi tervét megvalósítva, elindult Kolozsvárra... Isten hozta itthon, fiatalember!” – köszöntötte őt akkor Szócs Géza.

Málnási Ferenc

Rendezzük birtokviszonyainkat! 2.

Apró nyelvi elemek (névelők, kötőszók, ragok) jelölik a tartalmas szavak egymáshoz való viszonyát és a valóságra vonatkozást. Ilyenek hiánya megnehezíti a megértést.

Az utóbbi ötven évnek egyik terjedő szokása a birtokviszonyok világos értését nehezíti, amikor a birtokos mellől elhagyják a *-nak, -nek* ragokat. Ez a rag persze nem kell akkor, ha a birtokost jelentő szó is, a birtokszó is egyetlen főnév, ebben a sorrendben, pl. *szavak boncolgatása*. Még akkor sem kell a rag, ha a birtokszónak egyetlen jelzője van, pl. *szavak nyelvtani boncolgatása*. De minél távolabb esik a birtokszó a birtokostól, annál kevésbé egyértelmű, hogy a mondatot kezdő ragtalan főnév nem alany, hanem egy birtokos szerkezetnek birtokos tagja. A magyarban gyakran kezdjük a mondatot alannal. (Az angolban, a franciában kötelező ez a sorrendi helyzet.) Ha a mondatot kezdő ragtalan főnév után olyan szavak következnek, amelyek alany után szoktak állni, sokáig alannak értjük a kezdő szót, amíg odáig nem érünk, hogy személyjeles főnévvel találkozunk, mely egy előbbi birtokosra utal. Amíg ezt az utólagos visszautalást gondolatban átértjük, idő telik el, közben nem tudunk figyelni a továbbiakra.

Egy helyesírással foglalkozó kis szövegben találkoztam ilyen raghiánnyal:

„Az összes helyesírással foglalkozó – szótári részt is tartalmazó – mű, valamint az értelmező kéziszótár átböngészése után az alábbi kép alakult ki ...”

„Ezek voltak a hírek, most lássuk, mi újság az utakon...”

...Budapesten a Jázmin utcában torlódásra kell számítani, mert *kivágják* a közlekedésre veszélyes fákat.

...Fokozott óvatossággal közlekedjenek a Nefejejs utcában, ahol *felépítenek* egy toronydarut, s ez útszűkülettel jár.

...*Megszüntetik* a kátyúkat a Búzavirág utcában...

...*Kijavítják* a burkolati hibákat...”

Gyakorta hallunk hasonló mondatokat a műsorvezetőktől, s a legtöbbben talán nem is érzik, hogy itt valami nincs rendben az igekötős állítmánnyal. A világ legtermészetesebb dolga, hogy kivágják az előregeedett fákat, vagy megszüntetik a kátyúkat. Meg az is persze, hogy emiatt jó ideig áll vagy akadozik a forgalom. Mégis érzékelhető a feszültség az állítmány körül annak időbeli ellentmondásossága miatt. A *kivág, felépít, megszüntet, kijavít* típusú igekötős igék ugyanis legtöbbször a folyamatok befejezettségére utalnak, esetünkben viszont épp a munkálatok befejezetlensége, elhúzódása okozza a közlekedési gondokat. Amikor tehát folyamatban lévő, tartós cselekvésről beszélünk, nem szerencsés ezeknek a szóalakoknak a használata.

Úgy látszik, a befejezett és a befejezetlen, folyamatos jelentésárnyalat megkülönböztetése nem elengedhetetlenül fontos a mai nyelvhasználók számára, és ennek – lássuk be – objektív okai is vannak. A magyar nyelvben nem alakult ki a befejezett, illetve befejezetlen jelentésű igepárok rendszere, mint például a szláv nyelvekben. Természetesen felismerjük és a használatban is meg tudjuk különböztetni őket egymástól, ehhez azonban nincs egy könnyen alkalmazható, egyszerű és egyértelmű nyelvi eszközünk. (Amilyen például egy képző lehetne.)

A szembenállás érzékeltetésére az igekötő a legalkalmasabb. Az ige önmagában a befejezetlenséget jelzi (*javít, épít, száll*), igekötővel meg a befejezettséget (*kijavít, felépít, leszáll*). A bajok ott kezdődnek, hogy nem minden (befejezetlen) igének lehet (befejezett) igekötős párja (pl. *gondoz, ápol*). Az igekötőnek pedig emellett sok egyéb funkciója is van, mint például a cselekvés irányának (*alászáll*) vagy épp a befejezetlenségnek (!) a jelölése (*elüldögél, elbeszélget*). Ráadásul igekötő nélküli is befejezetté válik logikailag a cselekvés, ha múlt időt használunk.

Eredeti példáinkhoz visszatérve: hogyan lehetne a *kivág, felépít, megszüntet, kijavít* befejezett igéket a mondat logikai tartalmának megfelelő befejezetlen-tartós igékkel helyettesíteni? Ha az igekötő elhagyásával próbálkozunk, csak félsikert érhetünk el. Az jó megoldás, hogy *javítják a hibákat, építenek egy darut*, bár talán

Az értelmező kéziszótár átböngészése birtokos szerkezet könnyen érthető volna. Csakhogy a ragtalan *kéziszótár* birtokost megelőző *mű* is az átböngészés jelzője akar lenni, és ezt a kettős, mellérendelő viszonyban álló birtokos jelzőt nem fogjuk fel azonnal. A vesszőnél megállunk, és ez elég ahhoz, hogy a *mű* főnevet alannak értsük, utána állítmányt várunk, hiszen előtte még nem volt a mondatban alany.

Világosabb és célszerűbb lett volna így fogalmazni:

„Az összes helyesírással foglalkozó – szótári részt is tartalmazó – műveknek, valamint az értelmező kéziszótárnak az átböngészése után az alábbi kép alakult ki.”

(Az összes után a többes számú *művek* alakot használnám, mert az *összes* nem egyenlő a *mindennel*, többet jelent: 'mind együtt', pl. *Petőfi összes versei*.)

A *-nek* rag mint valami ugródeszka előre jelzi, hogy az alany csak messzebb, más szavak átugrása után fog következni.

Efféle hiányok pótlása gondos mérlegelést kíván. Az elemzett példában kitenném a *-nek, -nak* ragokat. Vannak kevésbé félreérthető és vannak ennél zavaróbb raghiányok is.

Elekfi László

A cikk előzménye az ÉA 2009/2. számában jelent meg. (A szerk.)

inkább *(össze)szereznek*, de a *vágják a fákat, szüntetik a kátyúkat* szó szerkezetek már nem kifogástalanok, mert például a *vágják a fákat* minőségileg mást jelent, mint a *kivágják a fákat*. Ugyancsak szóba jöhet a szórend megváltoztatása, vagyis az igekötő hátravetése mint az ige folyamatossá tételének eszköze: a *közlekedésre veszélyes fákat vágják ki, a kátyúkat szüntetik meg*.* A további lehetőségek közül egyre szeretnék még rámutatni: egy másik, immár befejezetlen, folyamatos jelentésű igei állítmány bevitelére a mondatba. Például így: a *közlekedésre veszélyes fák kivágása folyik, a közlekedésre veszélyes fák kivágását végzik*.

Érdekes, hogy évszázadok óta rendelkezésünkre áll egy olyan nyelvi eszköz, amely egyszerűen és elegánsan oldja meg a befejezett jelentésű igekötős igék befejezetlenné, folyamatossá való átalakítását, érthetetlen módon mégsem élünk vele. Legalábbis a köznyelvben nem, vagy csak korlátozottan. Északkeleti nyelvjárásaink viszont bátran használják az igekötőhöz kapcsolva a *-felé, -fele* utótagot az ilyen mondatokban: A *mezőre mentünk kifelé, mikor eleredt az eső. A kaput zárta befele, hogy meg ne szökjenek a kiscsirkék. Jönnek már hazafele, látom is őket*. Még a viszonylag rövid ideig tartó eseményekről is érezzük, hogy épp folyamatban vannak: A *hátsó ablakon ugrott kifelé, amikor odaértek a csendőrök*.

Szinte hihetetlen, de értelmező szótáraink alig vesznek tudomást a *-felé, -fele* utótagnak az említett jelentéséről. Ennél a címszónál tárgyalják irány, hely és idő jelölőjeként (*befelé, mindenfelé, délfelé*), de a cselekvés folyamatosságának kifejezésére egyetlen példát

sem találunk. Még megdöbbenőbb, hogy Nyelvművelő kézikönyvünk mint provincializmust („amely gyakran szószaporítás is”) kerülendőnek nyilvánítja a köznyelvben és az irodalmi stílusban! Szerencsére néhány nagy írónk nem olvashatta még ezt a tanácsot, így használta is műveiben. A magyar nyelv értelmező szótára maga idéz Jókai Mórtól egy példát (nem a fent említett helyen, hanem a *kifelé* címszónál): „Doktorom ... neki guggolt ... a földre tett bográcsnak, ... és szedgette kifelé a jó húsos koncokat.” József Attila a *Hazám* című versét kezdi így: „Az éjjel hazafelé mentem, éreztem, bársony nesz inog...” Befejezésül pedig hadd idézzem ismert népdalunkat, amely két szép példát is tartalmaz: „Megyen már a hajnalcsillag lefelé, az én kedves galambom most megyen hazafelé...”

Móricz Kálmán

* Akár határozott névelő nélkül is: *közlekedésre veszélyes fákat vágják ki, kátyúkat szüntetnek meg*. (A szerk.)

Utcanevek írása

? Hogy írjuk helyesen a következő utcaneveket: *Arok köze, Turóczy köz?*

! Az utcanevek a közterületnevek közé tartoznak, ezeknek írásmódját a helyesírási szabályzat 182. pontja szabályozza: „A közterületek nevében a kis kezdőbetűs *utca, út, tér, köz, híd* stb. szót különírjuk az előtte álló névrészeketől.” Az utcanevek helyes írásmódja tehát: *Arok köze, Turóczy köz.*

Földrajzi nevek írásmódja

? Melyik a helyes írásmód: *Városligeti-tó* vagy *Városligeti tó*? Ugyanezen probléma máshogy: *Feneketlen-tó* vagy *Feneketlen tó*?

! A kért földrajzi nevek írásmódjáról a helyesírási szabályzat 176. pontja a következőképpen értekezik: „Ha egy földrajzi név egy földrajzi köznévből és egy eléje járuló (egyelemű vagy egybeírt többelémmű) közszóból vagy tulajdonnévből áll, a nagybetűvel kezdett előtaghoz kötőjellel kapcsoljuk a kisbetűvel kezdett utótágot. [...] Földrajzi köznéven a földrajzi fogalmakat jelölő főneveket értjük. Ezek lehetnek egyszerű szavak: *óceán, tó, patak, hegy, völgy, domb, hágó, lapos, dűlő, sivatag* stb.; összetett szavak: *felsőzsiget, öntözőcsatorna, holtág, fennsík, dombvidék, szőlőhegy, halastó* stb.”

A szabálypontnak megfelelően tehát a helyes írásmód: *Városligeti-tó, Feneketlen-tó.*

Az ét szó jelentése

? Szeretném megkérdezni, hogy mi az *ét* pontos jelentése.

! Az *ét* szó pontos jelentése a Zaicz Gábor-féle Etimológiai szótár (2006) szerint: 'evés, étel'. A nyelvújítás korában több *ét*-előtagú összetételünk keletkezett, többnyire a német *Speise*-előtagú szavak mintájára: *étlap* (vö. német *Speisekarte*), *étterem* (vö. német *Speisesaal*), *étrend* (vö. német *Speisefolge*). Az *ét* főnév vagy a nyelvújítás korában került be a köznyelvbe valamelyik nyelvjárásból, vagy szóelvonással alkották meg az *étel*-ből. Önálló főnévként manapság csak a tájnyelvben használatos, ahol *éte* igei származéka is ismert, '(meg)mérgez', illetve 'etet, táplál' jelentésben.

Idézet, kezdőbetűk

? „Megéri magyarnak lenni, mert »Oly sok viszály után, Megfogya bár, de törve nem, Él nemzet e hazán.«” Helyes így ez a mondat? A versben eredetileg minden sor nagybetűvel kezdődik, de így, mondatba illesztve is meg kell tartani a nagy kezdőbetűket az *oly, megfogya* és *él* szavak elején?

! Az idézés egyik legfontosabb etikai szabálya, hogy az idézett szövegben semmit nem szabad megváltoztatni, a szöveg helyesírását, tehát a kezdőbetűket sem! Másrészt a szövegbe szervesen illeszkedő idézet esetén az idézetet általában, még az eredeti szöveg ellenére is, kisbetűvel kell kezdeni (ill. ezt a problémát angol-szász hatásra úgy oldják meg, hogy a nagy kezdőbetűs idézetet kisbetűvel kezdik, és ezt a kis kezdőbetűt szögletes zárójelbe teszik, ezzel jelezve, hogy a módosítás a szerző eredeti írásmódja ellenére történt).

Másrészt: ha egy idézetet magába foglaló mondat az idézett résszel végződik, a teljes mondatot lezáró írásjelet az idézőjel után kell kitenni.

Tehát: *Megéri magyarnak lenni, mert „[o]ly sok viszály után, Megfogya bár, de törve nem, Él nemzet e hazán”,* illetve az eredeti tagolás tükrözésére a vesszorok határán ferde vonallal: *Megéri magyarnak lenni, mert „[o]ly sok viszály után, | Megfogya bár, de törve nem, | Él nemzet e hazán”* (Vörösmarty Mihály: *Szózat*).

Picasso-képet, Picassót

? „Olyan gazdag, hogy Picasso-képekbe fekteti a pénzt” – olvasom. Hogyan írjuk helyesen, ha a képeket elhagyjuk, és csak a művész nevét mondjuk, de nyilvánvalóan nem rá, hanem az alkotásaira gondolunk? Mit vásárolhatnánk: *egy Paál Lászlót, egy paál lászlót* vagy *egy paállászlót*?

! A kért mondatokban a példákat helyesen nagybetűvel írjuk: *Vásárolhatnánk egy Picassót, Paál Lászlót.* Ebben az esetben

Kérdések és válaszok

MAGYAR NYELVI SZOLGÁLTATÓ IRODA
e-nyelv.hu

a művész neve azonosul a műalkotással, vagyis jelentéstopadás történik. Ez azonban nem okoz írásmódváltozást.

Állatorvos-tudományi, de Közgazdaságtudományi Egyetem

? Az MTA kutatóintézetei nevének egységesítésén dolgozunk, ezzel kapcsolatos egy helyesírási kérdésünk: Az *Állatorvos-tudományi Kutatóintézet* és a *Közgazdaságtudományi Intézet* nevében a melléknévi jelzőt kötőjellel vagy egybe kell írni?

! Az érvényben lévő helyesírási szabályzat 187. pontjának végén van utalás arra, hogy egyszavas intézménynevek is vannak (ezekben nem kell figyelembe venni a szótagszámlálást), a példa: *Pénzügyminisztérium, pénzügyminisztériumi*. Ennek ellenére a korábbi szótárak írásmódja ingadozik a *közgazdaságtudományi, állatorvostudományi* szavak leírásában. Az Osiris-helyesírás az utalást kibontva azt írja, hogy hagyományosan számít az intézménynevekben a szótagszámlálás figyelmen kívül hagyása (43., 131. oldal), és a szótárrendszerben érvényesíti is ezt: *közgazdaságtudományi, de Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem*. Mivel az új helyesírás még nem készült el, az akadémiai helyesírás utalását és annak továbbvezetését ajánljuk, tehát intézménynevekben a kötőjelezés mellőzhető. Igaz, emiatt vaglyagos formák bukannak fel, amelyek sokakat elbizonytalanítanak. (Úgy tudjuk, a helyesírás szabályozói 1984-ben azért tettek engedményt, mert úgy vélték, a Pénzügyminisztérium soha nem fogja nevét így írni: *Pénzügy-minisztérium*. Ebben alighanem igazuk is volt.)

Örök fagy – örökfagy

? Elfogadható-e az *örök fagy* jelzős szerkezet egybeírva, ha szakkifejezésként fordul elő? A szótárban az *örök hó* különírva szerepel, s ennek mintájára az *örök fagyot* is különírnám (úgy gondolom, itt nincs szó jelentésmódosulásról), de a hálón rákeresve kicsit elbizonytalanodtam: nagyon sok találat van mindkettőre. Egy „felszínformáló erőkről” szóló könyvben külön fejezet szól róla, a fejezet címe is ez (lenne a szaklektor szerint): *Örökfagy*. (Majd alább: „Az olyan földet, amely legalább két éven át folyamatosan fagyott állapotú, *örökfagynak* vagy *permafrosztnak* nevezik.”)

! A köznyelvi helyesírásban az *örök hó* és az *örök fagy, az örök fagy birodalma* formákat javasolnám. Ha nincs szó jelentésmódosulásról, indokolatlan az egybeírás. Ha úgy érzik, hogy szakmailag indokolt a megkülönböztetés (legalább két éven át tartó fagy), vagyis van jelentéskülönbség, a két szó egybeírható. Megjegyezzük, hogy költői szándékból természetesen lehet ilyen összetett szavakat alkotni, gondoljuk Nagy Gáspár „Öröknýár” című versére.

Gasztro-

? Hogyan írjuk azokat a szavakat, melyek a *gasztro*-előtagot tartalmazzák, pl. *gasztroblogger, gasztroanekdota*?

! A *gasztro*-előtag rendszerint olyan nyelvtani viszonyban van a rá következő szóval, amely egybeírást kíván. Ezért a *gasztroblogger* és a *gasztroanekdota* egyaránt egybeírandó.

Öbölmenti, öbölországok

? A Perzsa-öböl országaira utalva hogyan írhatom a következő kifejezéseket: *Öböl-menti, Öböl-beli, Öböl-térség, Öböl-országok*?

! A fenti esetekben az *öböl* szó alkalmi tulajdonnevesülésével állunk szemben, azonban a helyesírási szabályzat a földrajzi neveket illetően ilyen esetekről nem rendelkezik (intézménynevek esetében ilyenkor is kisbetűt ír elő). Az Osiris Kiadó Helyesírás című kiadványában az *öbölháború* szó kisbetűvel és egybeírva szerepel, ezért ennek a szóalaknak az analógiájára a következő írásmódot javaslom: *öbölmenti, öbölbeli, öböl-térség, öbölországok*. Kérdéses azonban, hogy ezek a szavak csak a Perzsa-öbölre vonatkozhatnak-e, vagy pedig bármely más öbölre is. Az egyértelműség kedvéért – természetesen a szöveggörnyezettől függően – célszerű lehet a teljes alakot használni: *Perzsa-öböl menti, perzsa-öbölbeli, a Perzsa-öböl térsége, a Perzsa-öböl országai*.

Összeállította: Vasné Tóth Kornélia

Kovalovszky Miklós centenáriuma

Emlékezzünk Kovalovszky Miklósról az alkalomból, hogy szeptember 29-én volt születésének 100. évfordulója! A jeles nyelvész, stíluskutató és főként Ady-kutató Kovalovszky Miklós hosszú életet élt, de már több mint tizenhárom éve nem lehet közöttünk: 1997. február 23-án távozott az élők sorából. Személyében nemcsak mesteremet, hanem atyai barátomat is tisztelhettem, ezért különösen fontosnak tartom, hogy értékes munkássága ne menjen feledésbe.

Kovalovszky egy Fejér megyei kisvárosban, Mórán született. Magyar–francia szakos bölcsészként szerzett tanári diplomát, de a közgazdasági egyetemre is járt. Egyetemi doktori disszertációját az irodalmi névadásról írta, ez volt első könyve, amely ma is a kérdéskör alapművének számít. Pályájának első tizenöt évében tanárként működött, különféle iskolafokokon, ahogy a történelmi körülmények engedték, illetve megkövetelték (felsőkereskedelmi iskolai, pedagógiai főiskolai, végül 1950-től 52-ig általános iskolai tanár volt). Egyéniségében mindvégig érezhető volt bizonyos – a szó legnemesebb értelmében vett – tanáros vonás.

1952-ben az MTA Nyelvtudományi Intézetének tud. munkatársa, később főmunkatársa lett, azaz többé-kevésbé az őt megillető és neki való munkahelyre került (bár tanítani ettől kezdve nem tanított sehol). Ekkor bontakozott ki igazán a nyelv- és az irodalomtudomány határterületeire irányuló nagyszabású kutatói tevékenysége. 1961 és '93 között őt kötetben tette közzé Ady kortársainak a költőre vonatkozó emlékezéseit, az *Emlékezések Ady Endréről* című sorozatot, amely minden bizonnyal az irodalomtörténet Kovalovszky fő művének tekinthető. Ezek a vaskos kötetek ugyanis nem csupán magukat a visszaemlékezéseket tartalmazzák, hanem a szerkesztő, Kovalovszky Miklós terjedelmes kommentárjait, jegyzeteit, mindig tapintatos hangvételű helyesbítéseit is. Páratlan Ady-ismeretének másik két értékes dokumentuma az *Életem nyitott könyve* (Ady életrajza a költő saját szavaival, 1977) és a Lédáról szóló kismonográfia (*Léda: legenda és valóság*, 1980).

E folyóirat olvasóinak nem mondok semmi újdonságot azal, hogy Kovalovszky elsőrangú nyelvész, nyelvész is volt.

1946 és '49 között ő szerkesztette a *Magyarosan* című nyelvész folyóiratot, egészen annak megszüntetéséig. Harminc évvel később természetesen ott volt az új nyelvész folyóirat, lapunk, az *Édes Anyanyelvünk* megalapítói között is: 1979-től rovatvezetőként és közel hetven nyelvhelyességi és stilisztikai tárgyú cikk, ismertetés szerzőjeként szolgált a magyar nyelv ügyét. *Nyelvfejlődés – nyelvhelyesség* című könyve, amely kandidátusi disszertációján alapult, 1977-ben jelent meg. Nyelvész-ként fő műve azonban mégsem ez, hanem a *Nyelvész-kézikönyv* két hatalmas kötete, amelynek társfőszerkesztője volt (Grétsy László társaságában).

Utolsó könyve 1995-ben publikált ostromnaplója volt (*Lidércnyomás. Napló 1944–45*), amely méltó módon csatlakozik Márai, Szép Ernő, Nagy Lajos és mások hasonló tárgyú műveivel. E napló arról tanúskodik, hogy Kovalovszkyknak szépírói kvalitásai is voltak (bár ezt tudományos munkái alapján is tudhattuk róla).

Kovalovszky Miklóshoz több mint negyedszázados, mindvégig felhőtlen munkatársi, később egyben baráti kapcsolat fűzött. Még utolsó éveiben is rendszeresen felkerestem városmajori, Maros utcai otthonában, amelyből ekkor már alig mozdult ki. Egyik utolsó találkozásunkkor még átadhattam neki közös munkánknak, a *Nyelvész-kézikönyv* frissen megjelent példányát (1996).

Ő volt a legszerényebb nagy ember, akivel életem során kapcsolatba kerültem. A *Ki kicsoda* 1996-os kötetében foglalkozását „filológus”-ként adja meg. Persze az is volt, a leggonoszabb egyike. De mi minden volt még: nyelvész, irodalomtörténész, a stilisztika kutatója, fáradhatatlan, nagy hatású tanár, fiatal kutatók nevelője, példaképe.

Babits írja *Emlékezés gyermekem telekre* című versében: „[...] amint fogy-fogy a jövő, / egyre-egyre drágább lesz a múlt”. Azok közül a tudósok közül, akik pályakezdemésem idején segítenek mellettem álltak, szinte már senki sincs életben. De talán egyikük sem hiányzik annyira, mint ő, a most százéves Kovalovszky Miklós.

Kemény Gábor

AMAVIT, LABORAVIT, REQUIESCIT

Szeretett, dolgozott, megpihent

2010. augusztus 30-án, az új tanév küszöbén eltávozott közülünk Rónaky Edit, kinek egész élete iskolákhoz, oktatási intézményekhez kötődött.

Abiit, non obiit. Elment, de nem halt meg – hirdeti a latin sírfelirat, és mély meggyőződéssel hirdetjük mi hátrahagyottak is: elmentél, Edit, de oly gazdag örökséget hagytál hátra, melyből még hosszú évekig nemzedékek sora tud és fog táplálkozni.

A magyar nyelv és irodalom mindig megújulni kész tanárként, lelkiismeretes és segítőkész szakfelügyelőként, felelősségteljes nyelvész-ként, gondos-pontos újságíróként, lapszerkesztőként, városáért, szűkebb és tágabb régiójáért aggódó patriótaként, szigorú, de igazságos zsűritagként és nem utolsósorban a Pécsi Művészeti Szakközépiskola áldozatkész igazgatójaként kitörölhetetlenül beirtad nevedet Pécs város, sőt az országos közoktatás történetébe.

Sok és sokféle elismerés, kitüntetés, többek között a Kiváló pedagógus-, a Pro Communitate- és az Apáczai Csere János-díj bizonyítja hatalmas munkabírássodat, igazolja pedagógus vénádat, naprakész tudásodat, felkészültségedet a pályán, tanúsítja minden szépre-jóra nyitott, környezetet

jó irányba igazgató természetes egyéniségedet. Ám a díjaknál mindig fontosabb volt számodra tanítványaid, kollégáid sikere, legfőképpen feléd áradó szeretete.

Kedves Edit! Mérheteretlen úrt hagysz magad után. Hiányozni fogsz a szívedhez oly közel álló anyanyelv-apolók találkozójáról. Nem futunk össze többé a város, a megye kulturális rendezvényein, az író-olvasó találkozók, a kiállítás-megnyitók. A családi és baráti találkozók asztalánál sem fogsz már vidám, pezsgő hangulatot varázsolni utánozhatatlan humoroddal, egészséges iróniáddal. És nagyon fáj, hogy a Művészeti felé vezető sok-sok lépcsőn sem futsz fel már többé, hogy kifulladásig elmondhasd: hazaértél.

Tele tervekkel, szívvel-lélekkel elvállalt feladatokkal, decemberig betelt határidőnaplóval, hirtelen távoztál el az új hazába. Üljetek hát be az égi iskolapadokba, és bölinsz felénk, biztass, hogy „érdemes volt”!

Nyugodj békében, drága Edit! Megérdemled.

A Pécsi Művészeti Gimnázium és Szakközépiskola dolgozói, volt és jelenlegi növendékei

**Rónaky Edit
emlékére**

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium és az Anyanyelvápolók Szövetsége 2010. évi közös anyanyelvi pályázata civil szervezetek és magánszemélyek részére

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium az Anyanyelv-ápolók Szövetségével együttműködve **pályázatot hirdet a magyar nyelv értékeinek föltartására, megóvására, nyelvi örökségünk megőrzésére és életre keltésére, az újabb nemzedékekkel való megismertetésére.**

A pályázaton társadalmi szervezetek, szövetségek, társaságok, alapítványok és magánszemélyek, valamint ugyanilyen jellegű határon túli magyar szervezetek és magánszemélyek vehetnek részt.

A pályázati téma:

**Helyneveink érdekességei, tanulságai,
népi magyarázatai**

Minden magyart érdekel lakóhelye környékének, illetve általában a magyarok által lakott minden földrajzi helynek neve, annak magyarázata, eredete, története. A jelenlegi tudásunknak megfelelő, tudományosan megalapozott etimológiák – igaz, csupán igen rövidre fogva – megtalálhatók Kiss Lajos Földrajzi nevek etimológiai szótára című kétkötetes munkájában. A nép fiaiban és leányaiban azonban korábban is élt ezeknek a magyarázatoknak az igénye, s ezért elődeink igyekeztek is ennek megfelelni. Lakóhelyüknek (falujuknak, városuknak vagy az egész tájnak, vidéknek) és környékének (a közelben levő patakoknak, tavaknak, hegyeknek, domboknak, különösen várromoknak, de hidaknak, malmoknak, csárdáknak nevére is kigondoltak valamilyen magyarázatot. Kitálatnak valamilyen mesét, esetleg valós történeteket színezték ki, illetve nemegyszer a névhez kötődő közszavak beleérezésével adtak „magyarázatot” a névre. Noha nem pontosan névmagyarázatok, pályázatunkba belevonhatók a falucsúfolók is, amelyek egy-egy település egyedi sajátosságairól adnak legtöbbször humoros, de általában találó képet. Ezek a falucsúfolók (vagy akár faludicsérők) mindig jellemzőek voltak a korra, népcsoportra, annak gondolatvilágára.

Pályázóink maguk dönthetik el, hogy a megjelölt témakörön belül pontosan milyen témát választanak. Elképzelhető, hogy munkájuk csupán egyetlen helynévhez kötődik, de az is, hogy helynévtörténeti, illetve bizonyos helynevek múltjára, keletkezésére vonatkozó, akár népetimológias magyarázatok egész sorát gyűjtik össze s küldik el nekünk valamilyen csoportosításban.

A pályázóktól olyan, tetszés szerinti műfajba vagy műnembe tartozó írásműveket várunk, amelyek terjedelme legalább tíz-tizenöt oldal (20–30 000 karakter). A pályázati felhívásra egy pályázó csak egy pályaművet nyújthat be.

A tartalmi és filológiai szempontból legjobbnak minősített pályázatok díjazásban részesülnek, a nyertes

pályázók munkáiból készülő válogatást a minisztérium – lehetőség szerint – külön kiadványban jelenteti meg. A pályázat benyújtásával a pályázó hozzájárul dolgozata közléséhez, a későbbiekben szerzői jogokat nem érvényesít.

A pályázat díjai:

I. díj:	800 000 Ft
II. díj:	500 000 Ft
III. díj:	300 000 Ft
IV. díj:	200 000 Ft
V. díj:	100 000 Ft
VI. díj:	50 000 Ft

A pályadíjakat a bírálóbizottság meg is oszthatja.

A pályázatot adatlap kíséretében kell benyújtani, amely letölthető a www.okm.gov.hu, illetve a www.anyanyelvapolo.hu honlapról, személyesen pedig a Nemzeti Erőforrás Minisztérium ügyfélszolgálati irodájában (1055 Budapest, Szalay u. 10–14.) díjtalanul szerezhető be.

A pályázatot – a kitöltött adatlappal együtt, egy példányban, Anyanyelvi pályázat 2010. jelzéssel, a NEFMI Közművelődési Főosztálya címére (1055 Budapest, Szalay u. 10–14.), legkésőbb 2011. május 1-jei beérkezéssel – kizárólag postai úton lehet benyújtani.

A pályázatokat 2011. július 1-jéig a miniszter által, az Anyanyelvápolók Szövetsége javaslata alapján fölkért szakértői bizottság értékeli. A kiírásnak nem megfelelő, a hiányosan kitöltött adatlap kíséretében, valamint a határidő után benyújtott pályázatokat a szakértői bizottság nem bírálja el. Hiánypótlásra a pályázat beküldési határideje után nincs lehetőség. A szakértői döntés felülbírálatának nem tudunk helyt adni. A pályázatok anyagát nem küldjük vissza.

Az eredményhirdetésre 2011. szeptemberében kerül sor. Az eredmények megjelennek a NEFMI és az Anyanyelvápolók Szövetsége honlapján. A minisztérium a nyertes pályázókat legkésőbb 2011. augusztus 31-éig levélben értesíti.

A nyertes pályázók pályadíjának kifizetését, illetve átutalását az Anyanyelvápolók Szövetsége intézi.

A pályázattal kapcsolatban információ kérhető a 473-7582 (NEFMI), illetve a 317-3062 (ASZ) telefonszámon.

Budapest, 2010. december

Dr. Grétsy László
elnök

Szöcs Géza
kultúráért felelős államtitkár

Az emberek talán éppen a játék, a derű kedvéért sokszor a különféle otthoni, családi, közösségi cselekvéseiket rigmusokkal kísérik. A szavakkal való játék, a rigmosozás minden családban előfordul, részben nagy szerepe van a gyermekek nyelvi tudatosságának a fejlődésében, részben esztétikai öröm, kedvessé teszi a mindennapokat. Nagyon sokféle ver-sike, rigmus van: ezek egy részét, például a gyermekmondó-kákat már nagy figyelem övez-te, de nem gyűjtötték össze a mindennapi életet, a felkelést, a mosakodást, a különféle munkatevékenységeket, a játé-kot, az étkezést, a szórakozást, a lustálkodást, az utazást stb. kísérő rigmusokat.

Néhány példa:

(Ebéd készítésekor:) Mi van ma ebédre? *Édes, kedves krumplileves...*

(Autózás közben vendéglátóhely táblája, ezt mondjuk:) *Kanál, villa eladó!*

(Ha tele van a szemetesláda:) *Ki lesz ma a Dani? Ki fogja a szemetet lehordani?*

(Egy barcasági kenyérráldó mondóka:) *Uram, áldd meg, szaporítsd meg! Legyen szegénynek, gazdagnak egyaránt...*

Ezeknek a rigmusoknak egy része általánosan ismert, másokat csak egy-egy családban használnak. A pályázókat arra kérjük, hogy gyűjtsék össze és írják meg nekünk családi rigmusait. Lehetőség szerint a rigmusra vonatkozó egyéb ismereteket is írják meg. Jó lenne, ha a rigmusok mellett fel-tüntetnék annak használati formáját (akkor mondják, ha..., kérdésre adott válasz, felkeléskor/lefevéskor mondják, bi- zonyos ételekre mondják... stb.). Ha esetleg ismerik a rig- mus keletkezését (pl. Nyíregy- házán született édesanyám ta- láltta ki, vagy a hatvanas évek- ben mondtuk), akkor azt is kér- jük megírni.

A rigmusokat folyamatosan lehet beküldeni a Magyar Rá- dió Tetten ért szavak című mű- sora számára.

A legutolsó beküldési határidő: **2011. szeptember 30.** Ezt követően egy felkért bírálóbizottság a teljes anyagot értéke- li, s a legjobb gyűjtéseket jutalmazza.

Cím: 1800 Budapest, Bródy S. u. 5–7.

Ímél: tesz@radio.hu.

**Anyanyelvápolók Szövetsége –
Nagycsaládosok Országos Egyesülete –
Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda –
Magyar Rádió, Tetten ért szavak**

**Pályázat családi
rigmusok gyűjtésére**

A Nyelvörzés Díjának 10 éve

Tíz évvel ezelőtt döntött úgy az Anyanyelvápolók Erdélyi Szö- vetségének (AESZ) elnöksége, hogy megalapítja a Nyelvörzés Dí- ját. A díjat, amelyet 2007-től Sütő Andrásról neveztünk el (a ko- rábbi név kiegészítésével, így: Sütő András-díj – a Nyelvörzés Dí- ja), az AESZ évi, változó színhelyű főrendezvényén, a magyar nyelv napjai megnyitóján adjuk át.

Tíz év: megannyi személyiség. Őket szeretnénk sorozatban be- mutatni az Édes Anyanyelvünkben az egykori köszöntések közre- adásával. Az első laudáció magáról a díjról is szól, az AESZ elnök- ségének szándékáról. Az első díjazott személye bizonyos értelemben kivétel volt. Ő nyelvész is: Murádin Lászlóról van szó. Az át- adás alkalma is akkor még kivételes volt: 2000. december 1-jén ad- tuk át a díjat Kolozsváron. A díjazott november 29-én volt 70 éves.

Most, amikor a róla szóló laudációt közreadjuk, Murádin tanár úr 80 éves. Közben nyugdíjas lett főkutatóként, tevékeny nyugdí- jas, korábbi szerkesztői státusából most lépett elő a Nyelv- és Iro- dalomtudományi Közlemények főszerkesztőjévé, több könyve is megjelent, a nyelvi műveltséget gyarapító cikkeivel továbbra is szorgalmas külső munkatársa a kolozsvári napilapnak, a Szabad- ságnak, és már az utolsó, 11. kötethez érkezett főműve, *A román- ai magyar nyelvújítások atlasza* kiadása. Termékeny volt ez a tíz év, utólag is bőségesen részvett a Nyelvörzés Díjára és a 2002-ben neki ítélte Lőrincze-díjra.

Most csak megújíthatjuk akkori jókívánásainkat: a 80. év se legyen határkő, csak futó alkalom a termékeny munka megszo- kott menetében. Isten éltesse, kedves Laci!

Murádin László köszöntése 2000. december 1-jén

Vannak emberek, akiknek élete valamely intézmény életével kapcsolódik össze, mások maguk tekinthetők intézményeknek. Murádin László kivétel is, és példa is: az ő élete a munkájával, a foglalkozásával, a hivatásával kapcsolódott össze. Irigylésre méltó elsősorban munkájának tárgya miatt, ez ugyanis maga az anya- nyelve, a magyar nyelv, az erdélyi magyar nyelv.

Főállásban ugyan, de mindig megalázóan szerény fizetésért több mint négy évtizede az Akadémia Nyelvtudományi Intézeté- nek főkutatója Kolozsváron. De több más intézménynek van oka és joga, hogy köszöntse az ünnepeltet: az egyetemi tanszéknek, amelynek közvetlen munkatársa is volt fiatal korában, és meg is maradt körünkben nem a céhbéli szolidaritás, hanem a családi és baráti kötődés miatt, és mert mindannyiunk szerkesztője és kor- rektora is a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekben*; több szerkesztőségnek, állandó nyelvművelő rovatával mégis legin- kább a mindenkori kolozsvári napilapnak, most a Szabadságnak, amelynek bizonyára legkitartóbb és legmegbízhatóbb külső mun- katársa; az *Erdélyi Múzeum-Egyesületnek*; lexikonszerkesztősé-

geknek és könyvkiadóknak. És az *Anyanyelvápolók Erdélyi Szö- vetségének*, a másik családnak.

Ha pedig a helyeket nézem, az erdélyi településeket, akkor nemcsak Harasztosnak volna oka ünnepelni Murádin Lászlót, mi- vel ott született; és nem is csak Kolozsvárnak, ahol él; és nem csu- pán iskolái színhelyének: Gyulafehérvárnak, Marosvásárhelynek; és nem csak Csíkszépvíznek, felesége falujának, ahol nyaranta otthon van, gondolom, most mint egyetlen örmény származású la- kosa a hajdani örmény fészeknek. De otthon volt és otthon van ab- ban a száznál jóval több erdélyi és moldvai magyar faluban is, ahol nagy munkájának, *A romániai magyar nyelvújítások atlaszá*nak anyagát gyűjtötte. A magyar dialektológusok közül vitathatatla- nul Ő végezte a méreteiben legnagyobb és minőségében leghitele- sebb adatgyűjtést, Ő szerkesztette és szerkeszti a legnagyobb magyar nyelvi régió nyelvatlását: több mint háromezer térképlap, 11 kötet, ebből öt már megjelent a *Magyar Nyelvtudományi Társ- saság* kiadásában. Kevesebbet beszélünk erről a kitűnő munká- ról, noha értéke és nagysága méltó párjává teszi az *Erdélyi Ma- gyar Sztörténeti Tárnak*. Es ez nem a múlt, vagy még nem a múlt, hanem az erdélyi jelen élő nyelvi gazdagsága.

Sorolhatnám hosszasan fontos, főként nyelvújrási tanulmá- nyainak változatos témáit, valamint nyelvművelő köteteit. Ritkán volt és van alkalma arra, hogy tanárként is tanítson, de olvasókö- zönsége nagy, mindannyiunkénál nagyobb, így hatása is bizonyá- ra a legszélesebb körű. Tudom róla, hogy soha nem vonzotta, kü- lönösképpen nem is érdekelte a hivatalos elismerés, a cím és a rang, amely sokakat csábít és rabul ejt, sem a politika. Fontosabb- nak tartotta és tartja a baráti gesztusokat, a mindennapi élet nyu- galmát és apró örömeit, elégtételeit. Az elismerés mégsem hiány- zott, a szakmabeliek elismerése és barátsága, a szakmabeliek Csúry Bálint-emlékérmé. És a barátok, kollégák és kollégánők mindig őszinte vonzódása Murádin László emberi egyéniségéhez. Dolgozik, jön-megy, jár közöttünk, még gyakran Budapesten is, láthatóan otthon van ebben a nem mindig barátságos világban.

Rég tervezzük az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségében, hogy díjat alapítunk. Előbb a **Nyelvrontás** megbélyegző díját ad- tuk ki néhány évvel ezelőtt (erre továbbra is sokan rászolgálná- nak). Most a **Nyelvörzés Díját** elsőként, és nem véletlenül, ép- pen Murádin Lászlónak nyújtjuk át 70. születésnapján. Az Ő sze- mélye fémjelzi magát a díjat is: ez nem a céhbéli elismerése (az AESZ ugyanis maga az erdélyi anyanyelvi mozgalom), és a továb- biakban sem foltétlenül a céhbelinek szánjuk. Csak olyanok- nak, akik – céhen kívül vagy céhen belül – életüket tették föl az anyanyelv, a magyar nyelv szolgálatára.

A díj átadásakor mindannyiunk jókívánásait is tolmácsolom Murádin Lászlónak: maradjon meg még nagyon sokáig abban a tevékeny nyugalomban, amelyben eddigi élete telt, maradjon meg a magyar nyelv kitartó munkásának.

Isten éltesse sokáig, kedves barátunk!

Péntek János

HÍREK - ESEMÉNYEK

Emlékülést tartottak az Akadémián 2010. szeptember 20-án Hunfalvy Pál születésének 200. és Munkácsy Bernát születésének 150. évfordulója alkalmából. Előadást tartott **Szj Enikő, Zaicz Gábor, Küllös Imola, Kozmács István, Bányai Viktória, Sipőcz Katalin** és **Bíró Bernadett**.

*

Péchy Blanka 1960-ban hozta létre a **Kazinczy-díj Alapítványt**. Az ötvenéves évforduló alkalmából 2010. szeptember 25-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban jótékonysági gálát rendeztek. A műsort az elmúlt években-évtizedekben Kazinczy-díjat elnyerő művészek adták.

*

A nemzetközi szinten is úttörő **Retorikai lexikon** sajtóbemutatóját 2010. október 1-jén tartották meg az ELTE Gombocz Zoltán-termében. A kötet főszerkesztője **Adamik Tamás**, szerkesztője **A. Jászó Anna**, és a pozsonyi Kalligram Kiadó gondozásában jelent meg. Bemutatta: **Bolonyai Gábor, Cseh Zoltán** és **Sz. Gábor Agnes**.

*

Külhoni tanulmányi kirándulások szakmai fórumát szervezte meg 2010. október 12-én az Apáczai Közalapítvány. A bevezetőt **Csete Őrs** igazgató tartotta, az Anyanyelvpolók Szövetségét **Balázs Géza** ügyvezető alelnök képviselte.

*

Tegnap filológiánk mai szemmel címmel tartott konferenciát 2010. október 27-28-án az Apáczai Közalapítvány az ELTE Gólyavarában.

Nyelvészeti könyvek

Balázs Géza és H. Varga Gyula szerk.: **Az utazás szemiotikája**. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest, Liceum Kiadó, Eger, 2010.

Balázs Géza: **Útitárs a szavak világához**. Kazinczy Ferenc Társaság, Sátoraljaújhely-Széphalom, 2010.

Barley, Nigel: **Egy zöldfülű antropológus kalandjai**. Feljegyzések a sárkunyhóból. Typotex, Budapest, 2009.

H. Tóth Imre: **A nyelvtudomány története a kezdetektől a XX. század elejéig**. JATE Press, Szeged, 2005.

Kövesdi Pál: **A magyar nyelv alapjai**. Elementa Linguae Hungaricae. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 2010.

Lénárd Sándor hagyatékából szerk.: **Siklós Péter-Terts István: Egy magyar idegenvezető Babel tornyában**. Írások a nyelvről. Typotex, Budapest, 2010.

LingDok 9. **Nyelvész-doktoranduszok dolgozatai**. Szerk.: Gécseg Zsuzsanna. SZTE Nyelvtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2010.

Nyelvünk és Kultúránk. Öt esztendő az Anyanyelvi Konferencia műhelyében. Összeállította: Pomogáts Béla. Budapest, 2010.

Pomogáts Béla (összeállító): **Nyelvhaza**. Százhárom vers a magyar nyelvről. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2010.

Vigilia hungarica. Pomogáts Bélával beszélget Finta Gábor és Szénási Zoltán, Kairosz Kiadó, Budapest, 2010.

Események

2010. december 6. **Czuczor-Fogarasi emlékkonferencia**, Magyar Művészeti Akadémia, Budapest

2010. december 7. 16.30 **Laczkó Krisztina: A térdeixis a magyarban**. A Magyar Nyelvtudományi Társaság felolvasó ülése, ELTE BTK

2010. december 12. **A legjobb cégnevek**. Díjátadás. Magyar Vendéglátóipari Múzeum

2011. április 23. **A magyar nyelv napja**

2011. június 16. **Jelentés a magyar nyelvről**, MTA, Budapest

2011. június 17-19. **országos anyanyelvi tábor** (Széphalom)

2011. augusztus 22-27. **Nyelv és kultúra a változó régióban**. VII. Nemzetközi hungarológiai kongresszus, Kolozsvár

A Hírek, események rovatba szánt információkat a következő címre kérjük eljuttatni: balazsge@due.hu. Lapzárta mindig a megjelenés előtti 40. nap.

Teljessé vált a magyar nyelv otthona

Titkok titka kiállítás, Busa Margit emlékkönyvtár Széphalomban

Többen vitatják a nevet: A Magyar Nyelv Múzeuma, pedig a *muzeion* eredetileg a Múzsák otthona. S Kazinczy Ferenc egykori széphalmi gyümölcsöskertjébe valóban beköltöztek a Múzsák: 2010. szeptember 29-ével teljessé vált a két éve megépült múzeum kínálata. Megnyílt a **Titkok titka...** című kiállítás és a **Busa Margit emlékkönyvtár**. A zsúfolásig megtelt múzeumban a házigazda Sátoraljaújhely polgármestere, Szamosvölgyi Péter köszöntötte a résztvevőket. Majd Odor Ferenc, a megyei közgyűlés elnöke idézte fel személyes hangú beszédben a múzeum létrejöttét. Hőrcsik Richárd országgyűlési képviselő Zemplénnek a magyar kultúrában betöltött szerepét hangsúlyozta. Kováts Dániel, a Kazinczy-kultusz elkötelezett ápolója Busa Margit Kazinczy-kutatót méltatta, majd Kálnoki-Gyöngyössy Márton helyettes államtitkár nyitotta meg az új állandó kiállítást.

A **Titkok titka...** kiállítás a magyar nyelv történetébe, szerkezetébe, életébe nyújt bepillantást feliratok, szövegek,

fényképek, mozgóképek, olykor igen meglepő tárgyak, sőt egy Halotti beszéd-panoptikum segítségével. A látogatott legelőször megragadják a történelem riasztó mozgóképei, amelyeket az emberi jogok nyilatkozatának többnyelvű feliratai kísérnek. Kárpáti László művészettörténész Balázs Géza és Fehér József forgatókönyvébe „beleálmolta” Széphalmot, Zemplént, a magyar és egyetemes kultúrát. Egy jurtában képekben, mondatpéldákban, hangokban, magyarázatokban vonulnak fel a magyar nyelvjárások. Mögötte rögtön a gyorsan múlttá vált technikai eszközök, amelyek nyelvünk gyorsan változó jelenére és talán közeljövőjére utalnak. Bármerre kapjuk a fejünket, ezer hatás: csodás idézetek, a magyar költészet legszebb sorai, a bibliafordítások, írók-költők a magyar nyelvről, a magyar nyelvészek panoptikuma, játéktér (schola ludus), népi feliratok, számítógépes játékok... Ezt a kiállítást nem lehet csak egyszer megnézni. Odor Ferenc kiemelte, hogy a belépődíj jelképes, érdemes többször is eljönni.

A Magyar Nyelv Múzeuma tematikus múzeum – magyarázta el Viga Gyula megbízott megyei múzeumigazgató. És a tematika mára teljessé lett: a földszinten található Akadémia terem Kazinczy tervei alapján készült, valamint itt foglal helyet A szavak világa című kiállítás (forgatókönyv: Balázs Géza, kurátor Eleőd Akos), amelyről már kiállításvezető is megjelent. Ugyancsak itt látogatható az anyanyelvi mozgalmat bemutató kiállítás, valamint a galérián a magyar nyelvújítás tárlata (mindkettő Kováts Dániel munkája, az utóbbinak szintén van kiállításvezetője). Az emeleten a most megnyílt állandó kiállítás mellett van egy szemináriumi szoba nyelvészek relikviáival (pl. Lőrincze Lajos hagyatékával), s itt foglal helyet a Busa Margit emlékkönyvtár is.

Széphalom eddig is a leglátogatottabb irodalmi emlékhely volt, mostantól már annyi látóval kínál, hogy nem csak egy megálló, hanem akár úti cél is lehet. A múzeumtól túrautak indulnak, a közeli Sátor-hegyre felvonó vezet, lefelé a bobbályán lehet száguldani. Évente fiatalok ezrei jutnak el a sátoraljaújhelyi szép magyar beszéd verseny és az osztálykirándulások révén Széphalomra, s megragadhatja őket a hely szelleme, hogy később, az ország alkítőiként szeretettel és gondoskodással cselekedjenek szellemi örökségünkért. Ahogy ez most is történt. Ezért van itt ez a múzeum. (*A Manyszi helyszíni tudósítása.*)

Magyar Nyelvtudományi Társaság

A társaság tagdíja dolgozóknak 4000, nyugdíjasoknak 2000, diákoknak 1000 Ft. Felfogadási idő: kedd (a felolvasó ülések előtt): 14-16.30, illetve csütörtök 10-12. Az iroda az ELTE BTK A épületében található.

Magyar Szemiotikai Társaság

A társaság tagdíja 500 Ft. Honlap: www.szemiotika.hu.

A Magyar Nyelv Múzeuma, Széphalom

Téli nyitva tartás: hétfő kivételével 9-17 óráig. Honlap: www.nyelvmuz.hu. Belépődíjak (együtt a Kazinczy Emlécsarnokba és a múzeumba): 400 Ft, kedvezményesen: 200 Ft.

Országos anyanyelvi tábor

Az Anyanyelvpolók Szövetsége több anyanyelvi szervezettel összefogva 2011. június 17-19. között Széphalomon megrendezi az első országos anyanyelvi tábort. A tábor alap gondolata: az anyanyelvi műveltség átadása, fejlesztése. Ezért szeretettel várják a nagyszülőket, szülőket és gyerekeket, lehet családosan, baráti társasággal és persze egyedül is érkezni. A programban ismeretterjesztő előadások, megbeszélések, nyelvi játékok, kirándulások és egyéb közösségi programok szerepelnek. A részleteket az Édes Anyanyelvünk 2011. februári és áprilisi számából lehet megtudni.

Mindenekelőtt a 2010. évi 3. számban közölt rejtvények helyes megfejtését adjuk közre.

I. Betoldott betűk. (Az új betűt minden esetben külön is felüntetjük.) 1. Kaposvár (P). 2. Alacsony (A). 3. Részeges (S). 4. Termelés vagy értelmes (S). 5. Gunyoros (U). 6. Temesvár (T). 7. Csehüveg (H). A betoldott betűkből az 1900-ban született Passuth László családneve olvasható össze.

II. Melyik az a két szó? 1. Csöbör, csömör. 2. Díván, dívány. 3. Dzsem, dodzsem. 4. Cingár, hangár. 5. Kompót, komposzt. 6. Konflis, konfliktus. 7. Asszó, lasszó. 8. Londiner, mandiner. 9. Mágнас, mágnes. 10. Pedigré, podagra.

III. Nyolcszor nyolc. 1. Gyertyán. 2. Tehetség. 3. Sinclair. 4. Ácsorgás. 5. Szelvény. 6. Csermely. 7. Többhavi. 8. Auguszt. A megjelölt átló betűiből a 200 évvel ezelőtt született német zeneszerző, Robert Schumann Genoveva című operája olvasható össze, a szavak 3, 4, 2, 8, 6, 7, 1 rendbe való átsorolásából pedig magának a zeneköltőnek a családneve.

IV. Szójátékos csattanó. A jénai csak üvegtál, de a tévedés lehet fatális!

Azok közül a megfejtőink közül, akik beküldött megoldásikkal elérték a sorsolásban való részvételhez szükséges 60 pontot, a következők részesülnek könyvjutalomban, amelyet a Tinta Könyvkiadó ajánlott fel a nyerteseknek: Halmos Erzsébet, Kazincbarcika, Tavasz u. 5. I./4 (3700); Kissné Kovács Erika, Eger, Grónay u. 9. 5/4. (3300); Kovács Lászlóné dr. Veres Stefánia, Budapest, Podmaniczky u. 29. (1067); Mezey László, Józsa, Silye G. u. 70. (4225); Oláh Zoltán, Békéscsaba, Deák u. 6. (5600); Pintér Zsigmond, Etyek, Vadvirág u. 2. (2091); Pozsgai Kinga, Eger, Malomárok 36. I. 7. (3300); Váradiné Bíró Zsuzsa, Komárom, Koppány vezér út 11. (2903); Varga Andrásné, Pécs, Veress Endre u. 13/C (7633); Zagvyai István, Budapest, Bartók Béla út 28/A., IV. em. 2. (1111). Gratulálunk a nyerteseknek!

A Pontozó új feladatai

I. Író és műve. Tessék válaszolni a vízszintes sorok kérdéseire! Ha olvasóink megoldása hibátlan, akkor a 3. és 5. függőleges oszlopban egy 175 éve született és 100 éve elhunyt amerikai író ismert művének címére találnak. A mű címéért és a szerző nevéért 8–8, összesen tehát 16 pont jár.

1. Neolitikum									
2. Germán eredetű, ritka női név									
3. Mocsárláz									
4. Frizurák készítője									
5. A rekeszizmok összerándulása									
6. Boszniai lakos									
7. Bel ami, magyarul									
8. Szerencsejátékosok kedvenc helye									

II. Cserebere. Két szótagú magyar helységnevet keressünk. Akkor találhatunk rájuk, ha a meghatározásoknak megfelelő, ugyancsak két szótagú szavak szótagjait megcseréljük. Megfejtésül a kérdésekre adott válaszokat és a belőlük alakított helyneveket egyaránt be kell küldeni. A meghatározásokat – könnyítésül – a megfejtendő helynevek ábécérendjében közöljük. Helynevenként 2 pontot, összesen tehát 20 pontot lehet velük szerezni.

1. Nyeles korong
2. Zsilipkamra
3. Gyalogos katona
4. Cella
5. Madárbörtön
6. Nagy levelű gyomnövény
7. Sertés része
8. Mértékegység
9. Rendőr
10. Nagyobbik része

III. Hétszer hét. Ha olvasóink helyesen töltik ki az ábrát, akkor a bal felső sarokból kiindulva és a jobb alsóig eljutva egy 200 éve született hazánkfia vígoperájának címét találják. A sorok ügyes átrendezésével ugyanebben az átlóban rábukkanhatnak legismertebb operájának címére is. A két mű címe és a szerző neve egyaránt 6, összesen tehát 18 pontot ér.

1. Matematika
2. Gyógyír
3. Erődparancsnok
4. Teremtés
5. Relikvia
6. Iskolai ünnepség
7. Déli határállomás

IV. Melyik helység? Tíz magyar helység nevére kérdezzünk rá. Hogy melyik az a tíz, azt olvasóinknak kell kitalálniuk, mégpedig úgy, hogy a kérdésekben olvasható, vastag betűkkel kiemelt részek betűiből, illetve betűjegyeiből kirakják, anélkül, hogy egyet is elhagynának belőlük. Mindegyik helynévért 2 pontot szerezhetnek, összesen tehát 20-at.

1. Melyik helység **neve csuda?**
2. Melyik helység **fele őstelkes?**
3. Melyik helység **ad kaszát?**
4. Melyik helység **laza sarok?**
5. Melyik helység **kap aszút?**
6. Melyik helység **lomha ór?**
7. Melyik helység **keleti lak?**
8. Melyik helység **akós gyomor?**
9. Melyik helység **ad ma gyárat?**
10. Melyik helység **srác álma?**

V. Szójátékos csattanó. Megfejtésül az Erdő mellett... című, túloldali rejtvény csattanóját kell beküldeni. A helyes megfejtésért 25 pont jár.

Az e számunkban közzétett rejtvények együttes értéke 99 pont, de már 80 pont is elég ahhoz, hogy a megfejtés beküldője részt vehessen a sorsoláson, és egy értékes könyv nyertese lehessen. Könyvjutalomban tíz szerencsés megfejtőnk részesül. A feladványok megoldását **2011. február 15-éig** tessék elküldeni új címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, Budapest, Károlyi M. u. 16. (1053), vagy a rovat vezetőjének e-mail-címére: gretsyl@t-online.hu

Minden rejtvényt szerető olvasónak jó szórakozást és boldog új esztendő kívánunk a feladványok készítői:

Grétsy László (IV.), Harmati Gizella (I., III.), Láng Miklós (II.), Schmidt János (V.)

Szójátékos csattanó

Új szavak, kifejezések (62.)

Nem szótározott szavak tárháza

bársonyos elbocsátás – az elbocsátó cég befizeti az elbocsátandó dolgozót egy olyan programra, amely segíthet neki munkát találni (Népszabadság, 2009. dec. 12.)

beadandó – az egyetemi életben a szemináriumi dolgozat új megnevezése. Pl. Készül a *beadandóm*.

beflessel ☹ – erősen hat valakire. Pl. *Beflesseltem* a filmen. L. még: *flash*

flash ☹ – villanás, meglepetés; újabban: nagyon jó, király, pl. Kajak *flash* volt (Nagyon jó volt). L. még: *beflessel*

gépez ☹ – számítógépen dolgozik

hajléktalanszatyor – nagyméretű, megerősített fogójú, elsősorban élelmiszerboltokban kapható hordtáska

jókokdik – jól (helyesen, példamu-
tatóan) viselkedik

kaller ☹ – kalauz (enyhén) pejora-
tív megnevezése

metrófiú – a metroszexuális (l. ÉA 2010/4. 9) fiú megnevezése. (Ilyen formában is: *metrófiúcska*.)

netkacsa ☹ – álhír az interneten. Másként: *beugratás, hoax*

nyugger ☹ – a nyugdíjas (eny-
hén) pejoratív megnevezése

okosba – okos módon, helyesen, esetleg mutyiba(n)

oroszlánburger – oroszlánhúsból (esetleg gyanús eredetű, rágós húsból) készült hamburger (Petőfi Népe, 2010. jún. 26.)

szervül ☹ – a *szervesül* rövid for-
mája

ütközés ☹ – konfliktus. Pl. „meg-
összák a nyilvánossággal pályájuk
»titkait«, emberi gyarlóságait, *ütkö-
zéseiket...*” (Magyar Nemzet, 2010.
jan. 9.)

A rovat 1998–2010. között megje-
lent anyagát tartalmazza a következő
kötet: Jelentés a magyar nyelvről. Új
szavak, kifejezések. Szerk.: Balázs Gé-
za. Inter-Magyar Szemiotikai Társa-
ság, Budapest, 2010. Új idegen szavak
magyarítását megnézheti vagy ajánl-
hatja a www.szomagyarito.hu honla-
pon.

B. G. és B. M.
balazsge@due.hu

A VICC CSATTANÓJA		KÜT BELSEJE! AZONOSÍTJA	TILTAKOZÁS AZ EREDMÉNY ELLEN	COPFOT KÉSZÍT	TÖREK-VÉS	<h3>Erdő mellett...</h3> <p>– Apu! Kiszámoltam: erdő mellett huszonhatan bérelnek fel egy embert, hogy eltegyen valakit láb alól.</p> <p>– Hát ez meg hogy jött ki?</p> <p>(A gyerek választát az ábra fő sorában rejtettük el.)</p>				
NEMESI										
MIAKOL A CICA										
NITROGÉN										
DEFICIT										
SOUL-ÉNEKES-NŐ(DIANA)				KÉRDŐ-SZÓCSKA						
				AZÚR						
SORVÉGI			FESZÍTŐ-ESZKÖZ							
A GARAM PARTJAI!			JAP. AU-TÓMÁRKA	NEME-CSEK EL-LENFELE (FERI)	ZÖTYKŐ-LŐ					
GRAMM					NÉMA PUNI!					
					UGYAN, DEHOGY!					
					OLIMPIAI BAJNOK ÚSZÓ (TAMÁS)					
NÉHA! MAGYAR SZÍNÉS					OSZTRÁK AUTÓJEL					
... ÉS IZOLDA (WAGNER)		ALKOHOL			RÁGÓ-SZERV					
JÓD		ÁLOMBA RINGATÁS			FRANCIUM					
BELVÍZ!					ELLEN-TÉTES KÖTŐSZÓ					
				RÉGI(ES) GYOMAI NYOM-DÁSZ						
FÚSZEREZ				KÁLIUM	HATÁRO-ZATLAN NÉVELŐ					
SZLOVÉN SILÉC-MÁRKA				E TÉMÁBA ILLÓ	JÉGÁR					
KÍNAI „PORCE-LÁN-VÁROS”					EDINA, BECÉZVE					
HEKTOLI-TER, RÓV.		LÍRAIAN MERENG			DIÓBÉ! TEAHÁZI TÁRSAL-KODÓNÓ					
A SUGÁR JELE		HÁZÓRZÓ ÁLLAT			AZ ÚT JELE A FI-ZIKÁBAN					
KÖRÉJE CSAVARO-DÁS				ÉVIKE	DIÓVERŐ RÚD					
FOGOLY				A ZENEI HANGSOR 5. HANGJA						
		TÜZHELY TARTÓ-ZÉKA								
		KELET								
EBFAROKI HUSÁNG			SZEGŐ GIZI SZIGNÓJA		MIND GYÉREBB LESZ					
GUBÓY NÖVÉNY			BALOG		SZÓVÉGI AZONOS MAGÁN-HANGZÓK					
KÜLÖNÖS VÉGI		UTAT KAVICSOZ PILLAN-GÓ								
RÓMAI 90-ES				TV-MÁRKA						
MÁRCZIS ...; NÉHA! BASSZUS ÉNEKES	A PINCÉBE	KÍNAI DINASZ-TIA		FESTŐ-MŰVÉSZ (JÓZSEF)						
					TONNA, RÖVIDÍTVE					
					IMAVÉGI ANGOL VILÁGOS SÓR					
DÉL, RÓV. APRÓKAT LÉPVE HALAD				FŐNÉV-KÉPZŐ						
				KEFE KÖZEPE!	AUTONÓM TERÜLET, RÖVIDÍTVE					
A MAGYAR KUPA ELŐDJE, RÖVIDÍTVE			SZABÁLY, SZABÁLY-ZAT							
			ÁGVÉG!							
 E										

NYELVÉSZ • LELETEK

ELV • ÉSZLELETEK

Felhívjuk Kedves Vásárlóink figyelmét, hogy a felpróbáláshoz a ruhát a pulton keresztül vigyék be! Megértésüket köszönjük!

Kár! A pult alatt esetleg át tudtunk volna mászni, de a pultra felkapaszkodni s a túlsó oldalon a földre huppanni – ez már nem megy! (Radnóti Adél, Pécs)

Zalaegerszegen 10 km-re 130 négyzetméteres családi ház sűrűn eladó. Telefon: ~~06-20-777~~

Tíz kilométerre, de merre? (Spirnyák Balázs, Zalaegerszeg)

**ÉTTERMI FOGYASZTÁS ESETÉN
1-ET FIZET, 2-ÖT KAP AKCIÓ PIZZÁINKBÓL!***

* Szabad asztalkapacitás elejéig.

1. Nem 2-öt, hanem 2-!
2. Nem akció pizzáinkból, hanem akciós pizzáinkból!
3. Nem elejéig, hanem erejéig! (Beküldte Spirnyák Balázs zalaegerszegi olvasónk.)

EBÉD HÁZHOZZÁLLÍTÁS

Különleges akció!

szolgáltatásunk
megrendelőink

Az lenne az igazi „különleges akció”, ha a reklámgrafikusok is megtanulnák, hogy a jelöletlen birtokos jelzős összetételeket egybe, illetve hat szótag hosszúságon felül kötőjellel kell írni: *ebéd + házhoz szállítás* (értsd: az ebéd házhoz szállítása) = *ebéd-házhozszállítás*. Vagy ha ezt, némi joggal, nem tartják elég szépnek, választhatnak az alábbiak közül: *Házhoz szállított ebéd, Házhoz szállítjuk az ebédet, Ebédjét házhoz szállítjuk!* És így tovább. Ha így írják, talán én is rendelnék tőlük. (K. G.)

Pályafutás

Őszől újra buktathatnak a tanárok alsóban is

Mostantól nem kell megkérdezni a szülőt a 2. osztálytól. Tavaszra lesz kész az új oktatási törvény tervezete. A kormány határozza majd meg, hogy miből kell emelt szín-

Ez valóban forradalmi lépés! (A Metropol című újság címlapján látta: Holczér József.)

IX. A sétáló Ráday u-ban emeleti, felújított garzonlakás eladó. Tágas fürdővel és konyhával, állógalériázott szobával, beépített konyhabútorral, gardrób szekrénnel.
06-22-222-5109 44-567-000-0

Azt azért megnézném, hogy a Ráday utca hogyan sétál... (Varga Anna, Budapest)

KIPUFOGÓ ÉS AUTÓSZERVIZ

- + kipufogó, vonóhorog, katalizátor eladás, szerelés
- + klímatisztítás,
- + műanyaghegesztés
- + karosszériajavítás, fényezés,
- + zöldkártya, vizsgáztatás, felkészítés
- + általános javítás minden autótípuson
- + alkatrész eladás minden autótípushoz, fék, kuplung, stb.

1016 Budapest, [helyszín] területén
(MOL töltőállomás mellett, a [helyszín] területén)
Tel.: [teléfono], Tel./Fax: [teléfono]

Sok mindent lehet kapni ebben a budai „szervíz”-ben (ezt melleleg rövid *i*-vel kell írni), kötőjelet azonban, úgy látszik, nem. A szórólapon olvasható összetételek hibátlan írásmódja ez lett volna: *kipufogó- és autószerviz*, alatta *kipufogó-, vonóhorog-, katalizátoreladás*. A *stb.* rövidítés elé pedig (lásd alul) ilyenkor nem kell vesszőt tenni. Remélem, a kipufogókkal szakszerűbben bánnak, mint az írásjelekkel. (K. G.)

